

Stefan Kaliski

Verneverdier i modernismens næringsbygninger

Et eksempelstudium av næringsområdet Sluppen

Bacheloroppgave i Kulturminneforvaltning

Veileder: Thomas Brandt

Mai 2020

Stefan Kaliski

Verneverdier i modernismens næringsbygninger

Et eksempelstudium av næringsområdet Sluppen

Bacheloroppgave i Kulturminneforvaltning
Veileder: Thomas Brandt
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Forord

Takk til professor Thomas Brandt som har vært en entusiastisk og behjelpelig veileder. Jeg vil også gi en ekstra stor takk til Karen Elkjær for gode diskusjoner og kyndig korrekturlesing. Og ikke minst takk til alle hos Byantikvaren i Trondheim for en givende hospiteringsperiode!

Innhold

1. Innledning	3
1.1. Metode og kilder.....	3
2. Bakgrunn	6
2.1. Sluppens historie: fra jordbrukslandskap til næringslandskap	6
2.2. Dagens situasjon på Sluppen: et framtidig utviklingsområde	12
2.3. Arkitektur: fra modernisme til postmodernisme	13
2.4. Ulike typer av verneverdier	17
2.5. Bruk av verneverdier på Sluppen	19
2.5.1. Opplevelsesverdi.....	20
2.5.2. Kunnskapsverdi.....	22
2.5.3. Bruksverdi.....	23
2.5.4. Andre relevante verdier.....	23
2.6. Om Byantikvaren.....	25
2.7. Byantikvaren om kulturminner på Sluppen.....	26
3. Observasjon av bygningsmassen på Sluppen	32
3.1. Resultatet av observasjonen.....	32
3.2. Observasjonen og Byantikvarens fagnotat	40
3.3. Hvilke verdier finnes på Sluppen?.....	42
4. Konklusjon	45
Bideliste	46
Kilder og litteratur	47
Arkiv	47
Litteratur	47
Nettressurser	48
Vedlegg	52

1. Innledning

Sør for Trondheim sentrum ligger næringsområdet Sluppen. For de mange pendlerne på vei inn og ut av trønderhovedstaden framstår næringslandskapet ved motorveien sikkert som et pregløst ødeland dominert av lave anonyme «kasser» og endeløse parkeringsplasser. Sluppen har en funksjon som stedet der folk fyller opp bensintanken eller kjøper en hentepizza på vei hjem fra jobb. Det kan framstå som et hvilket som helst næringsområde utenfor en større eller middels stor norsk by. Det at det kan finnes noen verdier i et område med relativt ny bebyggelse er sikkert vanskelig å forstå for mange, men i forbindelse med at Sluppen skal utvikles¹, har Byantikvaren i Trondheim gjort en kartlegging av hvilke kulturminner som finnes i området.² Jeg hospiterte hos Byantikvaren fra januar 2020 og fattet interesse for den utredningen som var gjort av Sluppen. Det spørsmålet jeg satt igjen med etter å ha lest utredningen var om det kunne finnes flere verdier som kunne tillegges bygningsmassen enn det fagmyndighetene hadde gjort. Ved å utarbeide verneverdier som er skreddersydd for nyere næringsbebyggelse kan det kanskje la seg gjøre å finne fram til flere verdier på Sluppen. Dette kan være verdier som er vel så relevante for tilsvarende områder i Norge, deriblant Nyhavna øst i Trondheim. Med utgangspunkt i et sett med verneverdier skal jeg derfor i denne oppgaven ta for meg følgende problemstilling:

Hvilke verneverdier finnes i bygningsmassen på Sluppen?

Mer spesifikt vil jeg prøve å svare på om det finnes andre verdier på Sluppen enn det Byantikvaren har lagt vekt på?

1.1. Metode og kilder

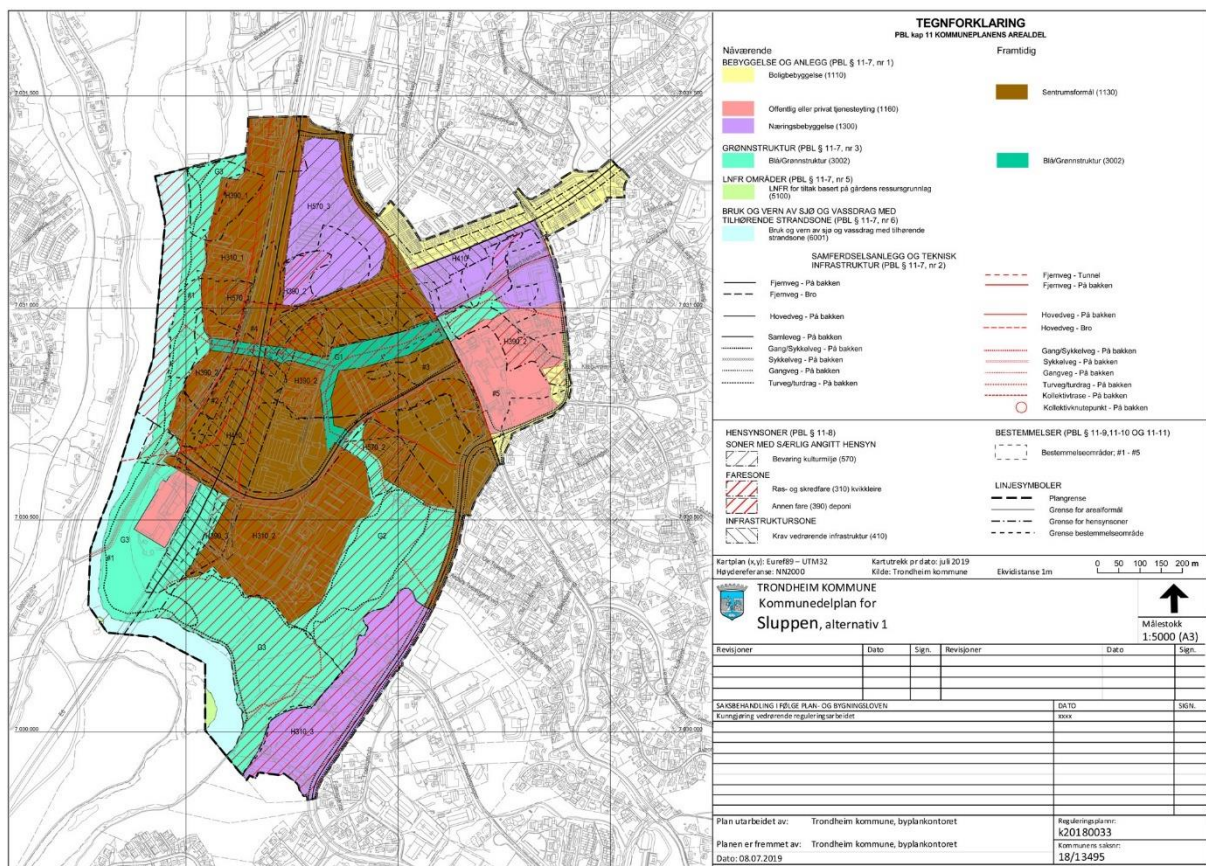
For at jeg skal kunne finne ut hvilke verdier som finnes på Sluppen har jeg valgt å bruke observasjon og litteratursøk som metode. Observasjonsdokumentet med bilder er lagt ved i appendix.

¹ Byplankontoret i Trondheim, «Kommunedelplan for Sluppen», hentet fra https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/1b_off-ettersyn/2019/kommundelplan-for-sluppen-k20180033/vedlegg-4.-planbeskrivelse.pdf

² Byantikvaren i Trondheim, «Fagnotat: Vurdering av kulturminner og kulturmiljø, KDP Sluppen.» Hentet 15. april 2020 fra https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/1b_off-ettersyn/2019/kommundelplan-for-sluppen-k20180033/vedlegg-6.-fagnotat-kulturminner.pdf

Observasjonen er avgrenset til å gjelde næringsbygningene på Sluppen. Dette fordi området er dominert av næringsbebyggelse og dermed oppleves som et næringsområde. Dette vil også gjøre det mulig å utarbeide spesifikke verneverdier for næringsbebyggelse.

Jeg har valgt å gjøre en skjønnsmessig, kvalitativ vurdering av bygningsmassen på Sluppen. Målet er at hver enkelt bygning skal dokumenteres. Det er essensielt å lagre informasjon når man observerer og med utgangspunkt i Olav Dallands råd for observasjon,³ har jeg valgt å bruke fotografier og notater i min observasjon på Sluppen. Bygninger står som kjent stille, noe som gjør fotografi til en foretrukken observasjonsform framfor video.

Bilde 1: Observasjonen vil foregå innenfor området som omfattes av den nye kommunedelplanen for Sluppen. Foto: Byplankontoret i Trondheim.⁴

I notatene vil jeg beskrive hvilke verneverdier jeg mener de ulike bygningene kan tilleggs og andre aspekter som ikke kommer tydelig nok fram i bildene, for eksempel om anleggets

³ Dalland, *Metode og oppgaveskriving* (Oslo: Gyldendal, 2017), 97.

⁴ Byplankontoret i Trondheim. *Plankart: Kommunedelplan for Sluppen, alt. 1.* 2019. Foto/ skjermdump. Trondheim kommune, Byplankontoret. https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/1b_off-ettersyn/2019/kommunedelplan-for-sluppen-k20180033/vedlegg-1.-plankart-alternativ-1.pdf

tilbygg, materialer osv. Her legger jeg vekt på å notere noe om det førsteinntrykket jeg sitter igjen med etter å ha sett på bygningene. Jeg skal notere underveis, slik at jeg ikke risikerer å glemme førsteinntrykket.⁵ Notatene gjøres for hånd slik at de kan gjøres spontant på stedet. Når jeg er ferdig med observasjonen legges notaene inn i et i digitalt skjema.

I observasjonen har jeg valgt å ikke kartlegge bygninger som er 10 år eller yngre. Dette fordi kulturminner ofte må ses litt på avstand i tid før vi kan se verdien av dem.⁶ Jeg har valgt å ikke gradere bygningene etter om de har svært høy, høy, middels eller lav verdi.

Riksantikvaren har i et av sine dokument valgt å vurdere enkelte verneverdier slik⁷, men jeg har kun valgt å konsentrere meg om hvilke verdier som faktisk finnes på Sluppen. Dels på grunn feilkildene ved en slik skjønnsmessig vurdering og at små marginer kan avgjøre forskjellen mellom hvordan jeg graderer bygningene. Dels fordi oppgaven lett vil kunne bli for omfattende.

Det finnes flere mulige feilkilder som kan påvirke observasjonen. Hva jeg observerer vil kunne påvirkes av min forforståelse, noe det er viktig å være bevisst på.⁸ Jeg har for eksempel vært på Sluppen flere ganger tidligere, noe som kan føre til at jeg i underbevisstheten allerede har tillagt flere av bygningene i området ulike verdier og egenskaper. Det er derfor viktig at jeg prøver å legge disse til side når jeg besøker området og prøver å se anleggene med nye øyne. For eksempel kan jeg kanskje ved et tidligere besøk ha oppfattet et kulturminne som lite estetisk tilfredsstillende. Dette er noe som kan ha vært påvirket av det humøret jeg var i,⁹ eller at jeg observerte kulturminnet med datidens estetiske briller. En annen feilkilde kan være at jeg har lest Byantikvarens vurdering av kulturminnene på Sluppen før observasjonen. Det kan være med på farge synet mitt på hva i området som har kulturminneverdi. Under hospiteringen hos Byantikvaren fikk jeg se hvordan de tenker rundt og jobber med kulturminner, noe som underbevisst også kan ha påvirket min observasjon av bygningsmassen på Sluppen.

For å underbygge observasjonen har jeg valgt å ta i bruk litteratursøk. Jeg har lett etter litteratur som kan brukes til å dokumentere de ulike bygningskompleksenes verneverdi. Dette er litteratur som handler om vern, arkitektur, området og de ulike bedriftenes historie. Jeg har

⁵Dalland, *Metode og oppgaveskriving*, 104.

⁶Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid* (Oslo: RA, 1987), 24.

⁷Riksantikvaren, «Verdisetting og verdivektning av kulturminner», hentet 23. mars fra <https://www.riksantikvaren.no/veileder/verdisetting-og-verdivektning-av-kulturminner/>

⁸Dalland, *Metode og oppgaveskriving*, 98.

⁹Dalland, *Metode og oppgaveskriving*, 116.

blant annet brukt Lisen Bulls Kulturminner fra nyere tid: Verneverdi og utvelgelseskriterier. Her er flere av de sentrale verneverdiene Riksantikvaren nytter i sitt arbeid drøftet og forklart. Plantegninger og annet materiale fra flere av bygningen på Sluppen er hentet ut fra Trondheim byggesaksarkiv. Av hensyn til oppgavens størrelse og bruken av tid har det ikke vært hensiktsmessig å hente ut informasjon fra byggesaksarkivet for alle bygningene i området. Jeg har også hatt en e-postutveksling med professor Sven Carstens om Renholdsverkets historie. Under hospiteringen hos Byantikvaren hadde jeg også flere uformelle diskusjoner rundt emnet. Alt dette er materiale som skal være med på å underbygge verdisetningen av bygningsmassen på Sluppen.

Vårens restriksjoner i forbindelse med Covid-19 har gjort det vanskelig å få tak i litteratur. Jeg hadde heldigvis lånt og bestilt flere av de bøkene jeg trengte før de strengeste tiltakene ble satt ut i livet. I april ble tilgangen til Nasjonalbibliotekets litteraturløst utvidet, slik at det lot seg gjøre å skaffe mye norsk litteratur. Utenlandsk faglitteratur har det vært komplisert å få fatt i. Jubileumstidskrifter og pamfletter om de ulike bedriftene har det vært vanskelig å skaffe, siden få av disse er digitalisert. Brorparten av denne litteraturen befinner seg på NTNU Gunnerusbiblioteket som har holdt stengt under hele pandemien.

2. Bakgrunn

2.1. Sluppens historie: fra jordbrukslandskap til næringslandskap

Sluppen er et gårdsnavn som første gang er nevnt i 1626. Navnet kommer fra norrønt «sloppr», som betyr vid kappe uten ermer. Det henspiller sannsynligvis på utvidelsen av Nidelva som ligger rett nedenfor gården.¹⁰ En annen mulighet er at Sluppen er et synonym for vidde.¹¹ På 1700-tallet ble det opparbeidet en forseggjort hage rundt Sluppen gård og flere nye bygninger kom til. Blant annet ble en romslig hovedbygning som tidligere hadde stått på Solem på Byåsen flyttet til Sluppen. Gården ekspanderte og i løpet av 1800-tallet ble arealet mer enn doblet. Sluppen fikk eget brenneri og møllebruk. Under gården lå det også flere husmannsplasser, deriblant Brubakken, Mortensplass, Sluppdal og Sundlandsgrinda.¹²

Utover på 1800-tallet ble Sluppen knyttet til jernbanenettet. Da Trondheim fikk jernbane i 1864 ble det anlagt en egen stasjon på Sluppen. Størenbanen var Norges fjerde

¹⁰ Bratberg, *Trondheim byleksikon* (Oslo: Kunnskapsforlaget, 1996), 476-477.

¹¹ Støren, *Sted og navn i Trondheim* (Trondheim: F. brun, 1983), 293.

¹² Bratberg, *Trondheim byleksikon*, 476-477.

jernbanestrekning og var tenkt som en del av forbindelsen mellom Trondheim og hovedstaden. Banen gikk over området som i dag er Elgeseter bru, men ettersom Trondheim vokste som knutepunkt ble jernbanetraseen lagt om. Den ble lagt i en sløyfe rundt byen, slik at den nye sentralstasjonen kom til å ligge på Brattøra. I 1884 stoppet det siste toget på Sluppen stasjon¹³, og ni år seinere ble stasjonsbygningen flyttet til Tufthim Minde i Elgestergate 36. Her sto huset fram til det ble jevnet med jorden i 1956.¹⁴

Bilde 2: Jernbanebrua på Sluppen fotografert mellom 1864-1884. Fotograf: Knud Knudsen, UBB.¹⁵

Sluppen gård fortsatte å vokse inn på 1900-tallet, og i 1917 valget Trondheim kommune å kjøpe gården i det som da var Strinda kommune. Egentlig skulle gården bare brukes til melkeproduksjon, men framskrittet ville det slik at gården ett år seinere også skulle bli base for byens nye kommunale renholdsverk. Trygve Thesen var mannen som så at det fantes store verdier i avfallet fra husholdninger og latriner. Han hadde vært på studiebesøk i Sverige og

¹³ Bratberg, *Trondheim byleksikon*, 270-272.

¹⁴ Støren, *Sted og navn i Trondheim*, 337.

¹⁵ Knudsen, Knud og Universitetsbiblioteket i Bergen. *Jernbanebrua Sluppen*. 1864 – 1884. Foto. UBT-TO-074235_01. Lisens: CC BY-SA 4.0. NTNU Gunnerusbiblioteket.
<https://ntnu.tind.io/record/91827#?c=0&m=0&s=0&cv=0&r=0&xywh=-647%2C-69%2C4758%2C2467>

Tyskland for å se på moderne avfallshåndtering, og det var disse ideene han tok med seg hjem til Trondheim. I Bergen og Oslo hadde de allerede i hatt kommunale renholdsverk i flere tiår, men her i byen hadde ikke søppelhåndteringen forandret seg stort siden middelalderen. I de fattige forstedene uten kloakk, var latrinene ofte bare et hull i bakken, mens husholdningsavfallet ble kastet inn til grisene i bakgården. Denne formen for avfallshåndtering utgjorde uten tvil en stor helserisiko for byens innbyggere.¹⁶

Da det nye renovasjonsanlegget på Sluppen gård sto ferdig rommet det formatkjøkken, pudrettfabrikk og forbrenningsovn. I formatkjøkkenet ble avfall gjort til grisemat til de over tusen grisene på gården. Pudrettfabrikken blandet avfallet fra latrinene med torv, noe som til sammen ble en utmerket gjødsel. Resten av det store anlegget ble drevet på damp fra forbrenningsovn som ble drevet på restavfall. I tilknytning til fabrikk lå også noen arbeiderboliger og en stall til hestene som ble brukt for å frakte avfallet fra byen og inn til renovasjonsanlegget.¹⁷ Ved inngangen av 1930-tallet gikk renholdsverket over til å frakte avfallet med bil. Søppelmengden økte, og kapasiteten i forbrenningsovnene var for lengst sprengt til bristepunktet. Det ble begynnelsen for et åpent søppeldeponi i skrenten ned mot Nidelven - et utmerket tilholdssted for rotter og andre skadedyr.¹⁸

Sluppen ble den sentrale innfartsåren for trafikken fra Sør-Norge inn mot Trondheim. Allerede under nødsarbeidet på 1930-tallet jobbet 300 personer to dager i uka med å rydde vei til den nye brua som skulle legges fra Sluppen over Nidelva. Under andre verdenskrig fikk de tyske okkupasjonsmaktene bygget en ny bro på de gamle brokarene etter den nedlagte jernbanebroa fra 1864.¹⁹ For dem som kom kjørende inn til Trondheim via Sluppen var det umulig å ikke legge merke til den store søppelfyllinga ned mot Nidelva. Helserrådet i Strinda kommune hadde for lengst sett seg lei på den åpne fyllplassen, og truet med å stenge ned anlegget. I 1947 ble det vedtatt å dekke over alt søppelet. Den gamle søppla ble begravet, mens det nye avfallet skulle dekkes til med et lag av ren fyllmasse i det det ankom søppelplassen. I en tid med stadig voksende avfallsmengder ble skrenten ned mot Nidelva for liten. Utover 50- og 60-tallet ble deponiet gradvis utvidet til dalsøkket mellom Nidarvoll og Sluppen. Åpningen av det nye deponiet på Heggstadmoen i 1971 markerte slutten for Sluppen som kommunal søppelplass.²⁰

¹⁶ Carstens, *Fortidens visjoner – framtidens løsninger* (Trondheim: Museumsforlaget, 2018), 35-41, 73-77.

¹⁷ Carstens, *Fortidens visjoner – framtidens løsninger*, 35-41, 73-77)

¹⁸ Carstens, *Fortidens visjoner – framtidens løsninger*, 67-69.

¹⁹ Kirkhusmo, *Trondheims historie 997-1997 – Bind 5* (Oslo: Universitetsforlaget, 1997), 96-146.

²⁰ Carstens, *Fortidens visjoner – framtidens løsninger*, 70-71.

Bilde 3: Renholdsverkets anlegg på Sluppen i 1952. Fotograf: Vilhelm Skappel for Widerøes flyveselskap og Polarfly. Flyfoto: Tempe. 1952.²¹

Det var ikke bare mengden søppel som ble større i den voksende velferdsstaten.

Etterkrigstiden var en voldsom vekstperiode i Norge og Trondheim. Det betydde gode tider for industrien og produksjonen skøyt i være. Flere bedrifter vokste snart ut av sine små lokaler i sentrum og behovet for nye arealer var stor. Tidligere tiders produksjonslokaler som gjerne gikk over flere etasjer, skulle nå samles på et plan uten trapper og dørterskler. Også lagerhåndteringen skulle forgå over en etasje. Med introduksjonen av gaffeltrucken ble det essensielt med store og åpne lagerlokaler. God tilgang til parkering var også en fordel.²² Den stadig voksende biltrafikken førte med seg økt mobilitet for folk flest. Det å bo rett ved arbeidsplassen var ikke viktig, så lenge jobben kunne nås med personbil eller buss.²³ Flere

²¹ Skappel, Vilhelm for Widerøe's flyveselskap og Polarfly A/S. *Flyfoto: Tempe*. 1952. Foto. FW-I-043294_01. Lisens: CC BY-SA 4.0. NTNU

Gunnerusbiblioteket.<https://ntnu.tind.io/record/79211#?c=0&m=0&s=0&cv=0&r=0&xywh=-1833%2C-415%2C9513%2C4934> <https://ntnu.tind.io/record/79211#?c=0&m=0&s=0&cv=0&r=0&xywh=-1833%2C-415%2C9513%2C4934>

²² Stugu, *Trondheims historie 997-1997 - Bind 6* (Oslo: Universitetsforlaget, 1997), 153-155.

²³ Kirkhusmo, *Trondheims historie 997-1997 - Bind 5*, 358, 363-364, 371.

selskaper tok skrittet fullt ut og flyttet hele eller deler av virksomheten fra Midtbyen ut til nybygde lokaler på Sluppen, deriblant Kjeldsberg og Siemens.²⁴

Det tyske elektronikkforetaket Siemens hadde holdt til på flere ulike adresser inne i byen, men i 1960 kjøpte firmaet en romslig tomt på Sluppen av Trondheim kommune.²⁵ I 1962 flyttet Siemens lageret ut til Sluppen, og i løpet av de kommende årene flyttet selskapet mer av sin virksomhet ut hit. Her fikk de oppført et nytt og moderne kontorbygg som raget hele syv etasjer over bakken. Høyblokka ble et landemerke, godt synlig fra flere steder i byen.²⁶ Siemens hadde på 1960-tallet over 500 ansatte og anlegget i Trondheim betjente hele Midt-Norge og Nord-Norge.²⁷

Bilde 4: Siemens-anlegget og Sivilforsvarets beredskapslager m.m. sett fra luften i 1969. Foto: Widerøes flyveselskap²⁸

²⁴ Bredal, *Godt levert*, (Trondheim: Dialogue AS, 2006), s. 67; Kirkhusmo, *Trondheims historie 997-1997 – Bind 5*, 358; Stugu, *Trondheims historie 997-1997 - Bind 6*, 26-27, 153-154.

²⁵ Stugu, *Trondheims historie 997-1997 - Bind 6*, 27.

²⁶ Kirkhusmo, *Trondheims historie 997-1997 – Bind 5*, 171,373-375; Stugu, *Trondheims historie 997-1997 - Bind 6*, 27.

²⁷ Kirkhusmo, *Trondheims historie 997-1997 – Bind 5*, 374-375

²⁸ Widerøe's flyveselskap. *Flyfoto: Sluppenområdet*. 1969. Foto. FW-I-143705_01. Lisens: CC BY-SA 4.0. NTNU Gunnerusbiblioteket. <https://ntnu.tind.io/record/79850#c=0&m=0&s=0&cv=0&r=0&xywh=-1322%2C-132%2C5659%2C2935>

Samtidig som Siemens flyttet utover til Sluppen, ble det voksende industriområdet en del av Trondheim kommune. I 1964 ble Strinda kommune slått sammen med Trondheim, Byneset, Tiller og Leinstrand til den nye storkommunen Trondheim.²⁹ Trondheim by trengte arealer å vokse på. Det var behov for nye områder til boliger og industri, noe som kunne løses med at de omkringliggende landkommunene ble slått sammen til en ny storkommune.³⁰ Allerede da Sluppen fortsatt var en del av Strinda hadde Trondheim kommune framskyndet industriutviklingen på Sluppen. Strinda kommune hadde egentlig planlagt at store deler av Sluppen skulle reguleres til «transport og trafikkformål».³¹ Men Trondheim kommune satt på store tomter i området etter kjøpet av Sluppen gård, og allerede før kommunesammenslåingen var et faktum ble Sluppen forbeholdt industrien.³² Det var helt i tråd med datidens funksjonalistiske planlegging, der målet var å ha egne soner forbeholdt henholdsvis boliger, arbeid, transport og rekreasjon.³³

Trafikken til de nye forstedene sør for byen gikk over Sluppen, og områdets funksjon som knutepunkt og gjennomfartsåre ble stadig styrket.³⁴ Allerede under krigen hadde tyskerne begynt arbeidet med omkjøringsveien fra Sluppen til Lade. Den nye veien som skulle føre trafikken rundt sentrumskjernen ble ferdigstilt i 1967.³⁵ På 1990-tallet ble Omkjøringsveien oppgradert til firefelts motorvei.³⁶ Også innfartsveien sørover gjennomgikk en kraftig opprustning. I 1975 åpnet nye Kroppan bru, noe som markerte slutten for den gamle hovedveien over Sluppen bru. Veien ble ytterligere oppgradert på 1990-tallet, da et nytt broløp sto klart til å ta imot den stadig voksende trafikken fra forstedene sør for byen.³⁷

Det at Sluppen var et trafikkknutepunkt gjorde at området stadig var et attraktivt sted å drive virksomhet fra. På 1980-tallet holdt Posterverket til i trange lokaler i Midtbyen, men bedriften hadde behov for en ny sorteringsterminal. Knutepunktet Sluppen ble sett på som et perfekt sted for en ny terminal og allerede før utgangen av 1980-tallet sto anlegget ferdig.³⁸ Trondheim renholdsverks nye administrasjonsbygning ved gamle Sluppen gård var

²⁹ Bratberg, *Trondheim byleksikon*, 499.

³⁰ Stugu, *Trondheims historie 997-1997 - Bind 6*, 35-37,52.

³¹ Strinda bygdeboknemnd, *Strinda bygdebok 4* (Trondheim: F. Brun, 1971), 109,140.

³² Stugu, *Trondheims historie 997-1997 - Bind 6*, 35-37,52, 61.

³³ Stugu, *Trondheims historie 997-1997 - Bind 6*, 53-54.

³⁴ Stugu, *Trondheims historie 997-1997 - Bind 6*, 12-13, 93.

³⁵ Bratberg, *Trondheim byleksikon*, 410.

³⁶ Stugu, *Trondheims historie 997-1997 - Bind 6*, 13.

³⁷ Stugu, *Trondheims historie 997-1997 - Bind 6*, 145.

³⁸ Stugu, *Trondheims historie 997-1997 - Bind 6*, 191.

innflyttingsklart i 1982. Anlegget rommet blant annet verksteder og kontorer. Det ble første gangen både arbeiderne og ledelsen ved renholdsverket jobbet under samme tak.³⁹

2.2. Dagens situasjon på Sluppen: et framtidig utviklingsområde

I dag er det registret rundt 5700 ansatte i bydelen som fortsatt domineres plasskrevende og bilbasert næringsvirksomhet.⁴⁰ Sluppen rommer flere bedrifter innen detaljhandel, blant annet innenfor bransjer som dagligvare, bil, elektro, bygg og anlegg, lager og logistikk.⁴¹ Sluppen rommer i tillegg til plasskrevende næringsvirksomhet en samling kontorbygninger, der brorparten rommer selskaper som driver med teknologi og ulike former for rådgivning. Hovedvekten av denne virksomheten bedrives fra området rundt nybyggene Stålgården og Lysgården, like ved E6.⁴²

De siste årene har også flere av de gamle industrilokalene på Sluppen blitt transformert og tilpasset ny drift. I 2018 flyttet mikrobryggeriet Austmann virksomheten fra Høvringen til Sluppen. I det som tidligere var Kjeldsbergs gamle lagerlokaler startet de et nytt bryggeri og en pub.⁴³ Samme år etablerte NTNU et nytt eksamenssenter i Postens gamle sorteringsterminal.⁴⁴ Et annet lagerlokale, Lager 11, skal etter planen transformeres til et slags kulturhus med åtte spisesteder, scene og klatrehall.⁴⁵

Sluppen har gjennomgått en tydelig utvikling fra jordbruksland til industriområde. Nå går Sluppen enda en ny tid i møte. Planen er å legge E6, den såkalte Omkjøringsveien, i tunnel, noe som vil frigi nye arealer i området som i dag domineres av en støyende motorvei. En ny kommunedelplan som hadde høringsfrist høsten 2019, skal legge føringene for den framtidige

³⁹ Carstens, *Fortidens visjoner – framtidens løsninger*, 92-93.

⁴⁰ Byplankontoret i Trondheim, «Kommunedelplan for Sluppen», 9,11, hentet 4. april fra https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/1b_off-ettersyn/2019/kommunedelplan-for-sluppen-k20180033/vedlegg-4.-planbeskrivelse.pdf

⁴¹ Google maps, «Kart Sluppen 7037». Hentet 09.04.2020 fra <https://www.google.com/maps/place/7037+Sluppen/@63.3975149,10.3900982,1032m/data=!3m1!1e3!4m5!3m4!1s0x466d31dc308f1af1:0xdc369e73f9c329a4!8m2!3d63.3980586!4d10.4030582>

⁴² Google maps, «Kart Sluppen 7037».

⁴³ Mia K. Midtbø, «Austmann starter bryggeripub på Sluppen», *Adressa*, 08.06.2018, <https://www.adressa.no/pluss/nyheter/2018/06/08/Austmann-starter-bryggeripub-p%C3%A5-Sluppen-16879317.ece>

⁴⁴ Ståle Langørgen, «NTNU flytter eksamener hit», *Adressa*, 06.04.2018, <https://www.adressa.no/pluss/okonomi/2018/04/06/NTNU-flytter-eksamener-hit-16421243.ece>

⁴⁵ Annemona Grann, «Åtte spisesteder, bar, scene og en klatrehall skal få folk til å elske Sluppen», *Adressa*, 04.02.2020, <https://www.adressa.no/pluss/kultur/2020/02/04/%C3%85tte-spisesteder-bar-scene-og-en-klatrehall-skal-f%C3%A5-folk-til-%C3%A5-elske-Sluppen-20958484.ece>

bebyggelsen i området.⁴⁶ Her blir det lagt opp til funksjonsblanding, med vekt på boliger og arbeidsplasser. Det skal være tetthet, møteplasser, turstier og god plass for gående og syklende. Sluppen er en del av den såkalte kunnskapsaksen, som betyr at bydelen er ligger nærme NTNU Gløshaugen og andre områder med stor konsentrasjon av arbeidsplasser. Målet er at Sluppen i framtiden skal bli en såkalt innovasjonsbydel, hvor det er plass for næring og stimuleres til nyskaping.⁴⁷ Den nye bydelen blir derimot uten den karakteristiske Siemens-blokka. I november 2019 stemte flertallet av politikerne i bygningsrådet for å gi det tyske storkonsernet dispensasjon til å rive høyblokka.⁴⁸

2.3. Arkitektur: fra modernisme til postmodernisme

Næringsområdet Sluppen er dominert av bygninger fra de siste hundre årene, med en hovedvekt på byggverk oppført etter den andre verdenskrig.⁴⁹ I denne perioden var modernismen den rådende stilretningen. Tidlig på 1900-tallet representerte modernismen et brudd med tidligere tiders forkjærlighet for utsmykning og annen ornamentikk. Nå skulle denne unødvendige pynten skrelles vekk. Kubiske former, asymmetri, sammenhengende vindusbånd, flate tak eller tak med slak takvinkel er noe av det som kjennetegner stilretningen. Forutsetningen for utviklingen av stilretningen lå i den nye teknologien. Allerede på slutten av 1800-tallet hadde moderne stålkonstruksjoner gjort det mulig å bygge høyhus. Utviklingen skøyt fart med armert betong, større vindusglass og masseproduksjon av prefabrikkerte bygningsdeler. Byggingen gikk ikke bare raskere enn før, det ble også billigere. Tankegodset bak modernismen var troen på det praktisk og effektive. Form skulle følge funksjon og rom med mye lys og luft var en selvfølge.⁵⁰

Walter Gropius sto sentralt i utviklingen av den moderne arkitekturen. Sammen med arkitektkollega Adolf Meyers tegnet han skolestfabrikken Fagus-Werke i Tyskland. Anlegget fra 1911-1913 var helt uten ornamentikk og tydelige konstruktive elementer. Arkitektduoen

⁴⁶ Byplankontoret i Trondheim, «Om kommunedelplan for Sluppen», hentet 04.04.2020 fra <https://www.trondheim.kommune.no/aktuelt/kunngjoring-arealplan/arkiv-planer-kunngjort/kommunedelplan-for-Sluppen-k20180033/>

⁴⁷ Byplankontoret i Trondheim, «Kommunedelplan for Sluppen», 3-4, 8-9, 19, hentet fra https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/1b_off-ettersyn/2019/kommunedelplan-for-sluppen-k20180033/vedlegg-4.-planbeskrivelse.pdf

⁴⁸ Sissel Lynum, «Politikerne sa ja til at Siemens-bygget kan rives», *Adressa*, 26.11.2019. <https://www.adressa.no/pluss/nyheter/2019/11/26/Politikerne-sa-ja-til-at-Siemens-bygget-kan-rives-20473265.ece?rs6110501589220109415&t=1>

⁴⁹ Stugu, *Trondheims historie 997-1997 – Bind, 152,189*; Carstens, *Fortidens visjoner – framtidens løsninger*, 35.

⁵⁰ Brekke, Nordhagen, Lexau, *Norsk arkitekturhistorie*, 332-337.

hadde hentet inspirasjon fra amerikanske fabrikkbygg og siloer.⁵¹ I 1919 ble Gropius den første rektoren ved den tyske kunsthøgskolen Bauhaus – en læringsinstitusjon som ble viktig i den videre utviklingen av modernismen. Her ble det lagt vekt på kunst, arkitektur og det vi i dag ville ha kalt stilrene bruksgjenstander. En annen sentral skikkelse, var den sveitsiske arkitekten Le Corbusier. Han lanserte fem prinsipper for den nye arkitekturen, blant annet mente han at alle nye hus skulle ha fri planløsning og fri fasade. Nå skulle det ikke lenger være veggene som bar huset, men kraftige betongpilarer, muliggjort av den nye teknologien.⁵²

I Norge begynte modernismen å slå rot mot slutten av 1920-tallet. Allerede i 1927 fikk arkitekt Lars Backer reist Norges første modernistiske bygning, restaurant Skansen i Oslo. Flere norske arkitekter lot seg inspirere av det de så på sine studiereiser til Nederland og fra Stockholmsutstillingen i 1930.⁵³ Under messene i den svenske hovedstaden fikk arkitektene for første gang se en bykjerne utelukkende dominert av modernistiske bygninger.⁵⁴ Det var også her den nordiske modernismen, kaldt funksjonalismen eller bare funkis, slo igjennom for alvor.⁵⁵ I løpet av 1930-tallet satte modernismen sitt preg på flere norske næringsbygninger, deriblant siloer og høyhus. Christiansands mølle av Aasland og Korsmo og Odd Fellow-bygningen av Blakstad og Munthe-Kaas to av byggverkene som definerte tiåret. Spesielt hadde høyhusene hentet inspirasjon fra internasjonale skyskraperne.⁵⁶ I Trondheim ble arkitekt Maja Melandsøs forretningsgård i Fjordagata 25 byens første bygning i modernistisk stil da det sto ferdig i 1932.⁵⁷ Andre sentrale bygninger inspirert av den nye stilretningen her i byen var Forsikringsgården i Søndre gate 14 av arkitekt Roar Tønseth⁵⁸ og arkitekt Peter Daniel Hofflunds Telegrafbygning i Kongens gate 8.⁵⁹

Modernismen var først og fremst en internasjonal stilretning, men den fikk likevel noen særnorske trekk. De flate takene ble ofte erstattet med saltak, som var bedre egnet for det røffe norske klimaet. Mangelen på betong gjorde også at mange bygninger, spesielt bolighus, ble oppført i tre. Disse husene hadde bærende vegger, men var av utseende ofte tydelig preget

⁵¹ Tietz, *Arkitekturens historie i det 20. århundret* (Köln: Könemann, 2000), 19-20

⁵² Brekke, Nordhagen, Lexau, *Norsk arkitekturhistorie*, 334-337.

⁵³ Brekke, Nordhagen, Lexau, *Norsk arkitekturhistorie*, 341-343, 368-369.

⁵⁴ Bedoire, *Den svenska arkitekturens historia (Stockholm: Norstedts, 2015)*, 266-268.

⁵⁵ Brekke, Nordhagen, Lexau, *Norsk arkitekturhistorie*, 441-443.

⁵⁶ Brekke, Nordhagen, Lexau, *Norsk arkitekturhistorie*, 359-360, 362-365.

⁵⁷ Solberg, Helge, red, *Arkitektur i 1000 år: Arkitekturguide for Trondheim* (Trondheim: Trondhjems arkitektforening, 2009), 155.

⁵⁸ Solberg, Helge, red, *Arkitektur i 1000 år: Arkitekturguide for Trondheim*, 158.

⁵⁹ Solberg, Helge, red, *Arkitektur i 1000 år: Arkitekturguide for Trondheim*, 160.

av modernismen. Også teglstein ble tatt i bruk, spesielt på verkstedbygninger, der tegelfasader ofte ble belagt med hvit puss.⁶⁰

I etterkrigstiden skjedde det en tydelig forenkling av arkitekturen og betongen ble mer dominerende enn før. Etterkrigstiden ble rett og slett betongens glansperiode.

Gjenoppbygningen av ødeleggelsene etter andre verdenskrig var godt i gang, og utover på 1950-tallet ble flere høye kontorbygninger reist.⁶¹ Fordelen med høyhusene var at de de høyreiste bygningene ville frigjøre plass på bakkeplan, som kunne benyttes til park eller til andre rekreasjonsområder. Arkitekt Mies van der Rohes Segram building i New York ble et av forbildene.⁶² I Norge ble den nye regjerningsblokka i naturbetong, tegnet av arkitekt Erling Viksjø, et kjent høyhus. Han var mannen bak naturbetongen, som utover i etterkrigstiden skulle bli et vanlig innslag på fasader med prefabrikkerte elementer. Naturbetongen kjennetegnes ved at betongen har en overflate preget utstikkende småstein, ofte elvegrus.⁶³

Betongen førte også med seg nye måter å bygge på. Tak med buer i skallkonstruksjoner ble en utbredt byggeteknikk, og flere norske arkitekter hentet inspirasjon fra geometrien i Japansk arkitektur.⁶⁴ Den asiatiske øystaten var et foregangsland når det kom til estetikk.

Orientalismen satt blant annet sitt preg på kraftindustrien, deriblant Senjaset trafostasjon og kontorbygningen til Røldal-Suldal, begge på Vestlandet og begge tegnet av arkitekt Geir Grung.⁶⁵ Her har taket en smilende bue, der de høyeste punktene ligger i hver sin ende av taket. Det minner aller mest om en halfrise, slik vi kjenner dem fra sportsgrener som skateboard og snøbrett.

I Trondheim ble også nye konstruksjonsmetoder i betong tatt i bruk. I løpet av kort periode i etterkrigstiden ble det oppført flere næringsbygninger med buede skalltakskonstruksjoner, deriblant Bensinstasjonen i Innheradsveien 108 og den forhenværende bilskolen på Lade. Begge var signert arkitekt og NTH-professor Herman Krag.⁶⁶ Krag var en sentral skikkelse ved arkitektutdanningen ved NTH fra slutten av 1950-tallet, men han var også en av de

⁶⁰ Brekke, Nordhagen, Lexau, *Norsk arkitekturhistorie*, 341-343, 368-369.

⁶¹ Brekke, Nordhagen, Lexau, *Norsk arkitekturhistorie*, 368-369, 380, 384.

⁶² Brekke, Nordhagen, Lexau, *Norsk arkitekturhistorie*, 384-385.

⁶³ Brekke, Nordhagen, Lexau, *Norsk arkitekturhistorie*, 384.

⁶⁴ Brekke, Nordhagen, Lexau, *Norsk arkitekturhistorie*, 394, 396-397.

⁶⁵ Brekke, Nordhagen, Lexau, *Norsk arkitekturhistorie*, 394.

⁶⁶ Stein Arne Sæther, «Innheredsveiens glemte perle», *Adressa*, 09.09.2018, <https://www.adressa.no/pluss/meninger/2018/09/09/Innheredsveiens-glemte-perle-17471739.ece?rs6461091590233479399&t=2>

arkitektene som skulle sette tydelig preg på Trondheim by i etterkrigstiden.⁶⁷ Han tegnet blant annet næringsbygningene Nordengården i Dronningens gate 7⁶⁸, Lykkegården i Munkegata 48⁶⁹ og Siemensanlegget på Sluppen.⁷⁰

Bilde 5: Nordengården av arkitekt Herman Krag. Fotograf: ukjent.⁷¹

Utover på 1960-tallet begynte en stadig større del av befolkningen i Norge å sette spørsmålsteget ved det ensidige fokuset på vekst.⁷² Mangelen på framtidsoptimisme gjorde at mange arkitekter søkte inspirasjon i tidligere tiders stilepoker. Det var denne nye stilretningen arkitekten Charles Jencks døpte postmodernismen.⁷³ Stilretningen kjennetegnes av nytolkninger av klassisk arkitektur og gammel byggeskikk. Overdådige ornamentikk fra

⁶⁷ Nina Berre, «Herman Krag», i *Norsk biografisk leksikon* (en del av SNL), sist endret 13. februar 2009. https://nbl.snl.no/Herman_Krag

⁶⁸ Nina Berre, «Herman Krag»

⁶⁹ Solberg, Helge, red, *Arkitektur i 1000 år: Arkitekturguide for Trondheim*, 179.

⁷⁰ Solberg, Helge, red, *Arkitektur i 1000 år: Arkitekturguide for Trondheim*, 171.

⁷¹ Ukjent fotograf. *Nordengården / Dronningens gate 7*. 1970-tallet. Foto. Tor.H40.B07.F0378 [T0380]. Trondheim byarkiv. https://www.flickr.com/photos/trondheim_byarkiv/3921828389/in/photolist-uuRTA8-6YyoWR-78NutY-78NxbQ-78NDQC-78NHod-78KjW4-78K9e4-78NWeb-78NUyY-78NY6b-78PeRC-78JJIv-78KbNF-78JY9P-7ULb4u-PU1DHG-caiJ7-caiJ6

⁷² Brekke, Nordhagen, Lexau, *Norsk arkitekturhistorie* (Oslo: Samlaget, 2008), 398-399.

⁷³ Bedoire, *Den svenska arkitekturens historia*, 433.441.

tidligere tiders epoker, ble brukt om hverandre, i en stilart der kreativitet og fantasi var sentrale begreper.⁷⁴

Postmodernismen var en del av et skifte, der arkitekturen også skulle underordne seg omgivelsene. Trenden sto sterkt på 1980-tallet, som ble preget av ulike former for tilpasningsarkitektur, hvor nye bygninger i større grad enn tidligere ble tilpasset det omkringliggende landskapet. Royal Garden Hotel i Trondheim var et slikt byggverk. Anlegget har tilsvarende form og samme volum som bryggerekkene i Kjøpmannsgata.⁷⁵

2.4. Ulike typer av verneverdier

Før vi kan ta et dypdykk ned i verneverdiene må vi definere hva som egentlig kan sies å være et kulturminne. I kulturminnelovens paragraf 2, første ledd står det følgende: «Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til.»⁷⁶

Tar vi i bruk denne brede definisjonen av begrepet kulturminne vil det aller mest kunne sies å være kulturminner. Men det lar seg vanskelig gjøre å bevare alle spor etter menneskelig virksomhet for framtiden. For å sikre at de mest verdifulle kulturminnene bevares og tas ordentlig vare på er det utarbeidet ulike kriterier for vern. Riksantikvaren i Norge har utarbeidet et sett med 11 verneverdier: Identitetsverdi, symbolverdi, historisk kildeverdi, alder, autenticitet, representativitet/ sjeldenhet, variasjon/homogenitet, miljøverdi, pedagogisk verdi, skjønnhetsverdi/kunstnerisk verdi og bruksverdi.⁷⁷ Verneverdiene er delverdier som brukes for å avgjøre hvilken verdi kulturminne har. Det at et kulturminne kun oppfyller et eller et fåtall av vernekriteriene trenger ikke å være avgjørende for om objektet har høy verdi eller ikke. Sterkt innslag av en eller få verdier kan veie vel så tungt som at kulturminnet oppfyller alle vernekriteriene. Målet er at verdivurderingen skal fortas med stor grad av skjønn og i første omgang skal vurderingen gjøres uavhengig av andre samfunnsinteresser og økonomiske forhold.⁷⁸

⁷⁴ Brekke, Nordhagen, Lexau, *Norsk arkitekturhistorie*, 309-310.

⁷⁵ Brekke, Nordhagen, Lexau, *Norsk arkitekturhistorie*, 411-412.

⁷⁶ Lov 9. juli 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminneloven). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50>

⁷⁷ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid* (Oslo: RA, 1987), 26-28.

⁷⁸ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 14.

I en annen av Riksantikvarens publikasjoner med navn «Verdisetting og verdivekting av kulturminner» skilles det mellom tre hovedkategorier av verneverdier: kunnskapsverdi, opplevelsesverdi og bruksverdi.⁷⁹

Kunnskapsverdi forklares som kulturminnenes funksjon som kilde og deres evne til å lære oss noe om fortiden. Bygningshistorie, arkitekturhistorie, teknologihistorie, planhistorie, nærings- og industrihistorie, personalhistorie samt vegetasjonshistorie er blant de ulike kunnskapsverdiene vi kan suge til oss fra et kulturminne. Mens kunnskapsverdi er knyttet til kulturminnet som historisk kilde er opplevelsesverdien knyttet til hvordan vi og ulike grupper i samfunnet opplever og påvirkes av kulturminner. Arkitektonisk verdi, estetisk verdi, patina, identitetsverdi, symbolverdi og forbløffelsesverdi er noe av det som omtales som opplevelsesverdi.⁸⁰ Hovedforskjellen på kunnskapsverdi og opplevelsesverdier er at mens opplevelsesverdi anses som en subjektiv verdi, er kunnskapsverdi regnet som mer målbart og med det mer objektiv.⁸¹

Den tredje og siste verdien, bruksverdi, dreier seg blant annet om kulturminnet som kilde til framtidig verdiskapning. Her er økonomisk verdi, ressursverdi og pedagogisk verdi blant det som blir trukket fram.⁸² En tilsvarende verdisseting brukes også av den svenske Riksantikvarien.⁸³

Mens Riksantikvarens verneverdier er laget for å dekke alle typer kulturminner, har det det også blitt utarbeidet verneverdier tiltenkt en spesifikk gruppe av objekter. Allerede i 1972 utarbeidet den britiske industriarkeologen Angus Buchanan et sett kriterier for bevaring av industrianlegg. Han la blant annet vekt på anleggenes sjeldenhet, form og miljø, anlegget som landemerke, muligheten til gjenbruk og hvilke tekniske innovasjoner som er representert i bygningskonstruksjonen. Til tross for at verdiene er utarbeidet med tanke på industrielle kulturminner, skiller de seg ikke nevneverdig fra generelle verneverdier.⁸⁴ I Norge utga et utvalg satt ned av Norsk kulturråd et sett med verneverdier for tekniske og industrielle kulturminner i 1988. Verneverdiene var en del av forarbeidet til en nasjonal verneplan for industrielle kulturminner i Norge. Disse verneverdiene er noenlunde tilsvarende Riksantikvarens verneverdier, bortsett fra en litt annen vektning. Estetisk verdi og

⁷⁹ Riksantikvaren, «Verdisetting og verdivekting av kulturminner».

⁸⁰ Riksantikvaren, «Verdisetting og verdivekting av kulturminner».

⁸¹ Rittsél, «Värderingar i inventeringar», 56.

⁸² Riksantikvaren, «Verdisetting og verdivekting av kulturminner».

⁸³ Unnerbäck, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse* (Stockholm: Riksantikvarien, 2002), s. 24-25.

⁸⁴ Rittsél, «Värderingar i inventeringar», 59.

skjønnhetsverdi er knapt nok nevnt, noe som kan tyde på at utvalget ikke ser noe vakkert i industrielle kulturminner. Teknikkhistorie og bevaring av produksjonsutstyr er blant det som utvalget har lagt ekstra stor vekt på.⁸⁵

Ifølge kulturhistoriker Eva Dahlström Rittsél blir industrielle kulturminner ikke vurdert ut ifra andre kriterier enn de generelle verneverdi som brukes på alle typer av kulturminner.

Forskjellen i vurderingene ligger derimot i hvordan de ulike kriteriene vektet. I bevaring av industrielle kulturminner legges det ofte større vekt på bevaring av helhetlige miljøer. Også bevaringen av anlegg som bærer preg av gradvise forandringer over tid har blitt vektlagt framfor autentisitet. Et anlegg med flere påbygg og endringer vil kunne fortelle noe om de forandringene og tilpasningen næringen har gjennomgått over tid. Her blir det lagt vekt på historiske kildeverdi framfor opplevelsesverdi.⁸⁶

2.5. Bruk av verneverdier på Sluppen

Med utgangspunkt i redegjørelsen som er gjort i forrige delkapittel har jeg valgt å ta utgangspunkt i utvalgte verneverdier. Verdiene er skreddersydd for den relativt nye næringsbebyggelsen på Sluppen. Fordi bebyggelsen på Sluppen er av nyere dato, for det mest fra tiden etter andre verdenskrig, er ikke aldersverdi tatt med i vurderingen av Sluppen.

Aldersverdi er tradisjonelt sett på som ett av de sentrale kriteriene i kulturminnevernet og har er framtrekkende plass i kulturminneloven⁸⁷ Når det kommer til nyere næringsbebyggelse, primært oppført i modernistisk stil, kan kriteriet derimot ikke anses som like relevant.⁸⁸

Utvalget med verneverdier er hovedsak basert på Riksantikvarenes verneverdier, men vinklet inn mot kulturminner knyttet til næringsaktivitet. Verneverdiene er gruppert i tre kategorier: opplevelsesverdi, kunnskapsverdi og bruksverdi⁸⁹ I tillegg er det også lagt vekt på noen verdier som ikke passer helt inn under de tre hovedkategoriene, deriblant autentisitet, sjeldenhet, variasjon/ homogenitet og miljøverdi.

⁸⁵ Norsk kulturråd, *Bevaring av teknisk og industrielle kulturminner i Norge* (Oslo: norsk kulturråd, 1988), 47-54).

⁸⁶ Rittsél, «Värderingar i inventeringar», 60-61

⁸⁷ Lov 9. juli 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminneloven). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50>.

⁸⁸ Norsk kulturråd, *Bevaring av teknisk og industrielle kulturminner i Norge*, 51-52.

⁸⁹ Riksantikvaren, «Verdisetting og verdivekting av kulturminner».

2.5.1. Opplevelsesverdi

Under opplevelsesverdi finner vi skjønnhetsverdi, identitetsverdi og symbolverdi.

Skjønnhetsverdi, også omtalt som estetisk verdi, lar seg vanskelig definere fordi estetikk og skjønnhet gjerne er noe subjektivt. Begrepet skjønnhet brukes om noe som er estetisk tilfredsstillende eller vakkert. Når vi snakker om estetisk verdi i kulturminnevernet er kriteriet ofte synonymt med håndverksmessig verdi og arkitektonisk verdi. For eksempel kan en bygning som er tegnet av en kjent arkitekt tillegges skjønnhetsverdi. Mange nyere industrielle kulturminner er ofte bygget med bruksverdi for øyet, uten noen større tanke på estetikk. Derimot kan denne enkelheten ha skjønnhet verdi i seg selv. Ofte finnes det også flere slike bygninger som har innslag av dekor, som ikke har noen annen funksjon enn å gi bygningen et innslag av estetisk kvalitet.⁹⁰

Utfordringen er at skjønnhetsverdi er en subjektiv verdi. Det betyr at ting som ikke anses som pent i dag likevel kan bli sett på som vakkert i framtiden. En vurdering av et objekts skjønnhet gjøres vanligvis med utgangspunkt i tidens rådende skjønnhetsidealer. Faren er at fraværet av skjønnhetsverdi kan stå i veien for bevaring. Det som også kan være verdt å undersøke er om kulturminnet ble ansett å være vakkert ut ifra de skjønnhetsidealer som rådde i den tiden da det ble oppført.⁹¹

Identitetsverdi dreier seg om hvordan vi mennesker identifiserer oss med kulturminner. Ulike kulturminner har ulik betydning avhengig av hvilken nasjon, hvilket lokalsamfunn eller hvilken etnisitet du tilhører. Sosial gruppe eller religion kan også avgjøre hvilken identitetsverdi en person tillegger et kulturminne. Kulturminner med identitetsverdi vil være med på å skape en fornemmelse av kontinuitet og tilhørighet.⁹² Vi mennesker har en historiebevissthet, som vil si at vi bygger en stor del av vår identitetsfølelse på hvordan vi forstår oss selv i forhold til historien. Vi knytter oss selv til historien og skaper med det en forestilling om fortiden, samtiden og framtiden.⁹³

Kulturminner med nasjonal identitetsverdi kan være med på å styrke følelsen en statsborgers nasjonalfølelse, mens lokal identitetsverdi bygger opp under en persons tilknytningen til lokalsamfunnet.⁹⁴ For eksempel vil en veikro kunne ha identitetsverdi for en yrkessjåfør.

⁹⁰ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 23-24.

⁹¹ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 24.

⁹² Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 14-16.

⁹³ Stugu, *Historie i bruk* (Oslo: Samlaget, 2008), 18.

⁹⁴ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 14-16.

Kanskje minner den henne om smaken av vann med kaffearoma eller hyggelige samtaler med gode kolleger.

Utfordringen med identitetsverdi er at alle kulturminner vil kunne sies å ha identitetsverdi for noen. Derfor er en forutsetning for å kunne benytte seg av identitetsverdi i bevaringssaker at verdien er til stede i betydelig grad. Ofte vil et kulturminnes identitetsverdi ført bli opplagt den dagen kulturminnet er borte. Da er det gjerne allerede for seint.⁹⁵

Symbolverdi er delvis beslektet med identitetsverdi, men mens identitetsverdi er til stede i alle kulturminner er symbolverdi noe mer sjeldent. Kulturminner kan ha nasjonal, regional, lokal, sosial, religiøse eller etnisk symbolverdi. Symbolverdi er en verdi som går utover det rent visuelle og det som er synlig med det blotte øyet. Verdien vil derfor være knyttet til hendelser i eller rundt kulturminnet, bruken av kulturminnet eller oppfatninger og forestillinger om kulturminnet. Forståelsene av kulturminnets symbolverdi forutsetter at betrakteren besitter en viss bakgrunnskunnskap.⁹⁶

Symbolverdi og identitetsverdi glir ofte over i hverandre. En næringsbygning fra etterkrigstiden kan styrke din identitetsfølelse som industriarbeider, samtidig som det også er et symbol over datidens strukturrasjonalisering. Kulturminner kan også stå som et symbol over et sted,⁹⁷ slik Nidarosdomen brukes som symbol på hele Trondheim by eller Vemork kraftstasjon symboliserer Rjukan.⁹⁸

Det finnes utfordringer med å bruke symbolverdi som kriterium for bevaring. Hvis dette kriteriet skal brukes bør symbolverdien kunne være forståelig for en større gruppe mennesker. Det må også påpekes at ikke alle tolker et kulturminnes symbolverdi på samme måte.⁹⁹ En eternittfabrikk vil for noen oppfattes som et symbol på moderne byggemetoder, mens det for andre vil stå som et symbol over en arbeidsmiljøkatastrofe. Den mindre lyse historien er en såkalt negativ erindringsverdi som også har sammenheng med kulturminnets pedagogiske verdi.¹⁰⁰

⁹⁵ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 15-16.

⁹⁶ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 16.

⁹⁷ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 16.

⁹⁸ Norsk kulturråd, *Bevaring av teknisk og industrielle kulturminner i Norge*, 55.

⁹⁹ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 16.

¹⁰⁰ Norsk kulturråd, *Bevaring av teknisk og industrielle kulturminner i Norge*, 49.

2.5.2. Kunnskapsverdi

Den andre hovedverdien, kunnskapsverdi, er synonymt med historisk kildeverdi. Dette er den verdien kulturminnet har som kilde til kunnskap om fortiden, og ofte kan kulturminnet fungere som et supplement til skriftlig kilder.¹⁰¹ Arkitekturhistorisk-/ stilhistorisk verdi, teknikkhistorisk/materialhistorisk verdi, næringshistorisk verdi, sosialhistorisk verdi og personalhistorisk verdi er eksempler på kunnskapsverdier.¹⁰²

Arkitekturhistorisk verdi kan kulturminnet ha hvis det er oppført av en kjent arkitekt¹⁰³, mens stilhistorisk verdi kan bygningen få hvis det er en tydelig representant for en arkitektonisk stilretning.¹⁰⁴ *Teknikkhistoriskverdi/ materialhistorisk verdi* kan kulturminnet for eksempel ha hvis det ved et industrianlegg finnes spor etter det originale produksjonsutstyret.¹⁰⁵ Bruken av en spesiell byggeteknikk eller et nytt material kan også bidra til teknikkhistorisk-/ materialhistoriskverdi. *Næringshistorisk verdi* dreier seg blant annet om hva kulturminnet kan si oss om ulike former for næringsstrukturer.¹⁰⁶ Næringslivet kjennetegnes av å være dynamisk. Nye tilbygg og endringer vill stå som vitnesbyrd over et marked som styres av tilbud og etterspørsel¹⁰⁷ Et kulturminnes *sosialhistoriske verdi* er knyttet til hva kulturminnet kan si oss om sosiale forhold.¹⁰⁸

Felles for de nevnte kunnskapsverdiene er at et kulturminne ofte har høy kunnskapsverdi hvis objektet er det første av noe eller bare et tidlig eksempel på noe. Det kan også være en fordel om kulturminnet står i sine opprinnelige omgivelser. Flytting eller drastiske endringer av det omkringliggende kulturmiljøet vil gå utover kulturminnets historiske kildeverdi.¹⁰⁹

Personalhistorisk verdi faller også inn under kategorien kunnskapsverdi. Den kan brukes om et kulturminne hvis det er knyttet til en kjent person. Skal kulturminnet tas vare på som følge av sin personalhistoriske verdi burde personen ha spilt en vesentlig rolle lokalt eller nasjonalt. Videre burde kulturminnet ha spilt en viktig rolle i personens liv og stå slik det sto da personen benyttet seg av det.¹¹⁰

¹⁰¹ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 17-18.

¹⁰² Riksantikvaren, «Verdisetting og verdivekting av kulturminner».

¹⁰³ Rittsél, «Värderingar i inventeringar», 57.

¹⁰⁴ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 17-18.

¹⁰⁵ Norsk kulturråd, *Bevaring av teknisk og industrielle kulturminner i Norge*, 49.

¹⁰⁶ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 17-18, 26.

¹⁰⁷ Westin, «Värderingsdiskussionen i teori og praktik», 86.

¹⁰⁸ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 17,26.

¹⁰⁹ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 17-18.

¹¹⁰ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 18.

2.5.3. Bruksverdi

Bruksverdi er den tredje av hovedverdiene. Her vurderes kulturminnets som kilde til framtidig verdiskapning og hvordan videreføring av dagens bruk eller endret bruk kan øke et kulturminnes verdi.¹¹¹ Utfordringen med bruksverdi er at det lett kan komme på kant med andre vernehensyn. Tilpasning til framtidig bruk kan skje på bekostning av verneverdier som autentisitet og historisk kildeverdi.¹¹² Under bruksverdi finner vi underverdiene økonomisk-/ressurs verdi og pedagogiske verdi.¹¹³

Et kulturminne må anses som en *økonomisk ressurs*. Det ligger som oftest store materielle ressurser i en bygning, noe som gjør bevaring og vedlikehold fornuftig framfor det å rive og bygge nytt.¹¹⁴ Dette gjelder ikke minst utfra et klima og miljø perspektiv. I 2017 sto bygg og anleggsbransjen for 25% av alt avfall i Norge.¹¹⁵

Pedagogisk verdi har mye til felles med historisk kildeverdi. Den pedagogiske verdien handler om hvordan kulturminnets fortelling om fortiden kan brukes til læring og inngå i ulike læringsopplegg.¹¹⁶ Denne verdien ligger først og fremst i hva kulturminnet kan si et bredere lag av befolkningen. Stikkordet er tilgjengelighet, noe som til tider kan komme i konflikt med andre verneverdier.¹¹⁷

2.5.4. Andre relevante verdier

I denne kategorien har jeg valgt å legge verneverdier som ikke passer helt inn under de tre hovedverdiene. Her finner vi autentisitet, sjeldenhet, variasjon/homogenitet og miljøverdi.

Autentisitet er et begrep som er synonymt med ekthet eller opprinnelighet.¹¹⁸ Kulturhistoriker Arne Lie Christensen skiller mellom tre former for autentisitet: materialautentisitet, prosessautentisitet og visuelle autentisitet. Materialautentisitet dreier seg om alderen på de materialene som er brukt i bygningen. En bygning der brorparten av materialene er fra da

¹¹¹ Riksantikvaren, «Verdisetting og verdivekting av kulturminner».

¹¹² Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 24-25.

¹¹³ Riksantikvaren, «Verdisetting og verdivekting av kulturminner».

¹¹⁴ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 24-25.

¹¹⁵ Knut Bjørheim, «Byggebransjen er fortsatt avfallsversting. Står for 40 prosent av alt avfall i Norge», *Teknisk ukeblad*, 10.07.2019, <https://www.tu.no/artikler/byggebransjen-er-fortsatt-avfallsversting-star-for-40-prosent-av-alt-avfall-i-norge-br/469230>

¹¹⁶ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 23.

¹¹⁷ Norsk kulturråd, *Bevaring av teknisk og industrielle kulturminner i Norge*, 55.

¹¹⁸ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 19.

huset ble oppført vil ha høy materialautentisitet. Prosessautentisitet oppnås hvis utskiftete bygningsdeler er gjort i tilsvarende materiale og med samme håndverksteknikk som de opprinnelige delene. Den tredje formen for autentisitet, visuelle autentisitet, dreier seg om hvorvidt bygningen i utseende er lik det opprinnelige huset. Det betyr for eksempel at en god kopi kan ha høy grad av visuell autentisitet.¹¹⁹

Utfordringen med autentisitet er at det er svært sjelden kulturminner står helt urørt uten at det noen endringer. Spørsmålet er hvor store endringer som skal til før et kulturminne ikke lenger er å anse som autentisk. Ofte kan for eksempel materiell autentisitet være umulig, fordi materialene ikke lenger er å få tak i eller fordi det opprinnelig brukte materiale er av dårlig kvalitet. Til tross for at endringer av kulturminner kan forringe dets autentisitet kan slike forandringer likevel ha en verdi. En bygging kan for eksempel ha blitt utstyrt med et nytt tilbygg, noe som kan bidra til å gi kulturminnet en pedagogisk verdi. Endringen vil for eksempel kunne si oss noe om samfunnsendringer som i sin tur har ført til endrete krav til komfort og bruk. Flere av nåtidens endringer av kulturminner oppleves ofte som skjemmende, men om noen tiår kan kanskje disse også bli sett på med nysgjerrige øyne.¹²⁰

Sjeldenhet betyr at noe er særegent og er det motsatte av noe vanlig eller ordinært.¹²¹I publikasjonen «Kulturminner fra nyere tid» skilles det mellom to ulike typer sjeldenhet. «Det som har vært vanlig og blitt sjeldent og det som alltid har vært sjeldent».¹²² I den første kategorien av sjeldenhet er det et mål om å bevare noen av de beste eksemplene på det som en gang i tiden har vært mer normalt. Det vil si et eller flere objekter som representerer en type kulturminner på best mulig måte, såkalt representativitet. Blant den andre formen for sjeldenhet, det som alltid har vært sjeldent, finner vi blant annet særegne kulturminner som også faller inn under andre verdier, deriblant spesielt forseggjorte og særegne bygninger med høy arkitektonisk kvalitet.¹²³

Begrepsparet *variasjon og homogenitet* brukes i verdisetting av kulturmiljøer. Både stor variasjon og stor grad av likhet kan være med på å øke verdien i et kulturmiljø. Høy grad av variasjon kan for eksempel finnes i et industristed der det både finnes mange ulike

¹¹⁹ Christensen, *Kunsten å bevare* (Oslo: Pax, 2011), 211-213.

¹²⁰ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 19-21.

¹²¹ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 21.

¹²² Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 22.

¹²³ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 21-22.

bygningstyper som boliger, fabrikker, samfunnshus osv., mens homogenitet kan være en styrke i et kulturmiljø med arbeiderboliger fra samme tiår.¹²⁴

Mens variasjon og homogenitet brukes i vurderingen av kulturmiljøer, benyttes *miljøverdi* om det enkelte kulturminnet. Miljøverdi tillegges enkeltbygningers betydning for et landskap. Et hus som utgjør en del av et helhetlig bygningsmiljø, fordi det ligger i en gate med mange tilsvarende bygninger, kan for eksempel ha miljøverdi. Det samme kan en bygning som ligger godt synlig på en topp.¹²⁵

2.6. Om Byantikvaren

Byantikvaren i Trondheim er en avdeling i miljøenheten i kommunen. Avdelingen har som hovedoppgave å være rådgiver for kommunen i saker der kulturminner er involvert. Ofte hentes Byantikvaren inn i som rådgiver i ulike byggesaker som berører kulturminner. Byantikvaren bidrar også med rådgiving til huseiere som skal utbedre eller på annen måte endre bygningene sine. Samtidig er Byantikvaren også behjelpelige med å framskaffe historisk informasjon om kulturminner og kulturmiljøer.¹²⁶ De har også flere pågående prosjekter knyttet til bevaring av kulturminner og kulturmiljøer¹²⁷, deriblant «Veiteprosjektet» i Nerbyen. Der jobbes det blant annet med å stryke veitene gjennom historieformidling via sosiale medier og tiltak i form av skilting, nye benker og opprydning i veitene.¹²⁸

I 1976 ble det første kartet over bygninger med antikvarisk verdi i Trondheim utarbeidet av Antikvarisk utvalg. Seinere har kartet blitt utvidet og digitalisert. Bygningene er avmerket på et såkalt aktsomhetskart, der brukeren kan klikke seg fram til informasjon og bilder av de ulike husene. Aktsomhetskartet inneholder også informasjon om ulike hensynsoner og data fra kommunes reguleringsplaner. Bygningene med antikvarisk verdi er også rangert etter hvor høy verdi Byantikvaren mener de innehar. Husene er delt opp i tre verneklasser, C, B og A, der klasse A rommer bygningene med svært høy antikvarisk verdi. Klasse B betegner bygninger med høy antikvarisk verdi og er sammen med verneklasse A forbeholdt kulturminner som er sjeldne på en eller flere måter. Bygningene kan være unike, den første i

¹²⁴ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 22.

¹²⁵ Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid*, 22.

¹²⁶ Byantikvaren i Trondheim, «Byantikvaren», hentet 8. april 2020 fra <https://www.trondheim.kommune.no/byantikvaren/>

¹²⁷ Byantikvaren i Trondheim, «Byantikvaren».

¹²⁸ Byantikvaren i Trondheim, «Veiter og gårdsrom», hentet 8. april 2020 fra <https://www.trondheim.kommune.no/tema/bygg-kart-og-eiendom/byantikvar/byantikvaren/veiter-og-gardsrom/>

sitt slag, en av få gjenværende bygningstyper, sjeldent velbevart eller spesielt godt tatt vare på. Verneklasse C rommer bygninger som i «noen grad» har antikvarisk verdi. Mange av disse bygningene er lagt inn i kartet fordi de har en verdi som en del av et kulturmiljø.¹²⁹ Dette gjelder blant annet flere av de karakteristiske trehusene på Møllenberg og Rosenborg.¹³⁰

Det at en bygning har verneklasse A, B eller C betyr at alle søknader om endringer av bygningens eksteriør på skal forelegges Byantikvaren. Det gir dem en mulighet til å komme med en uttalelse i saken. Men verneklassene gir ikke kulturminnene noe formelt vern, slik bygninger som er fredet gjennom kulturminneloven eller regulert til bevaring har.¹³¹

Byantikvaren tar del i samfunnsdebatten i media. Vernehensyn kan komme i konflikt med andre samfunnsinteresser, noe som blant annet har kommet til uttrykk i Elgesetergate, der tre bygårder med antikvarisk verdi står i flere år har stått i fare for å bli revet. Tilhengerne av rivning mener den må til for å sikre bedre framkommelighet for trafikken.¹³² Byantikvaren har også vært aktiv i debatten rundt rivningen av Siemens-anlegget.¹³³

2.7. Byantikvaren om kulturminner på Sluppen

I forbindelse med forslaget til den nye kommunedelplanen for Sluppen utarbeidet Byantikvaren i Trondheim et dokument med en vurdering av kulturminner og kulturmiljøer på Sluppen. Dokumentet inneholder fem kulturminner eller kulturmiljøer som Byantikvaren anser å ha antikvarisk verdi. Lauguna fabrikk i Tempevegen 21, Sivilforsvarets anlegg i Tempevegen 37, Siemens-anlegget i Bratsbergvegen 5, Nidarvoll skole og Trondheim e-verks anlegg Sluppenvegen 6.¹³⁴

Fordi jeg i denne oppgaven har valgt å sette søkelys på kulturminner knyttet til næringsområde Sluppen, vil jeg i denne redegjørelsen ikke gå nærmere inn på Byantikvarens

¹²⁹ Byantikvaren i Trondheim, «Om Aktsomhetskart kulturminner», hentet 8. april 2020 fra

<https://www.trondheim.kommune.no/tema/bygg-kart-og-eiendom/byantikvar/aktsomhetskart-kulturminner/>

¹³⁰ Byantikvaren i Trondheim, «Aktsomhetskart kulturminner Rosenborg/Møllenberg», hentet 8. april 2020 fra <https://kart5.nois.no/trondheim/Content/Main.aspx?layout=trondheim&time=637258542411747332&vwr=asv>

¹³¹ Byantikvaren i Trondheim, «Om Aktsomhetskart kulturminner».

¹³² Gunnar Houen, «Murgårdene i Elgeseter nok en gang», *Adressa*, 13.04.2020,

<https://www.midtnorskdebatt.no/meninger/ordetfritt/2020/04/13/Murg%C3%A5rdene-i-Elgeseter-nok-en-gang-21572253.ece>

¹³³ Mette Bye og Gunnar Houen, «Trondheimsmodernismen i arkitekturen: Er byen i ferd med å miste det beste etterkrigstidens arkitekter og byggmestere har bygget?», *Adressa*, 25.11.2019,

<https://www.midtnorskdebatt.no/meninger/ordetfritt/2019/11/25/Trondheimsmodernismen-i-arkitekturen-Er-byen-i-ferd-med-%C3%A5-miste-det-beste-etterkrigstidens-arkitekter-og-byggmestere-har-bygget-20468625.ece>

¹³⁴ Byantikvaren, «Fagnotat: Vurdering av kulturminner og kulturmiljø».

vurdering av Nidarvoll skole. Sivilforsvarets anlegge har som kjent heller ikke noe med næringsliv å gjøre, men den vil bli vurdert likevel. Dette fordi bygningen bare ligger omgitt av andre næringsbygginger og fordi anlegget har karakter av et typisk næringsbygg.

I dag er tre av de fire anleggene registrert med verneklasse C. Laugunas fabrikkbygning, Sivilforsvarets bygning og de fire bygningene som utgjør Siemensanlegget.¹³⁵ Trondheim e-verks gamle hovedkontor i Sluppenvegen 6 er ikke registret i aktsomhetskartet, men Byantikvaren mener det burde vurderes ved rullering av kommunedelplanens arealdel.¹³⁶

Bilde 6: Lauguna fabrikker.

Lauguna fabrikker i Tempevegen 21 beskrives som «et fint eksempel på småindustri» og det henvises til at denne typen av småindustri skulle sette sitt preg på Sluppen i de påfølgende årene. Det vises også til at Laugunafabrikken har en «enkel arkitektonisk karakter» fra etterkrigstiden. Bygningen tillegges «antikvarisk verdi» og «miljømessigverdi».¹³⁷

Miljømessigverdi antas å være synonymt med det jeg tidligere i denne oppgaven beskriver som miljøverdi. Laugunafabrikkens miljøverdi kan referere til at anlegget er en del av et

¹³⁵ Byantikvaren i Trondheim, «Aktsomhetskart kulturminner Sluppen», hentet 15. april 2020 fra <https://kart5.nois.no/trondheim/Content/Main.aspx?layout=trondheim&time=637258542411747332&vw=asv>

¹³⁶ Byantikvaren, «Fagnotat: Vurdering av kulturminner og kulturmiljø».

¹³⁷ Byantikvaren, «Fagnotat: Vurdering av kulturminner og kulturmiljø».

kulturmiljø dominert av lave næringsbygg fra samme periode. Nabobygningen i sør bærer blant annet et saltak med tilsvarende takvinkel som Laugunafabrikken. Hvilke verneverdier som ligger i den generelle sekkebetegnelsen antikvarisk verdi er ikke godt å si. Med tanke på hva som er nevnt i teksten antydes det at bygningen har arkitekturhistorisk/ stilhistorisk verdi som et typisk eksempel på en industribygning i etterkrigsmodernistisk stil. Antikvarisk verdi kan også spille på den næringshistoriske verdien bygningen har fordi den betraktes som et eksempel på småindustri på Sluppen.

Bilde 7: Sivilforsvarets beredskapslager.

Sivilforsvarets beredskapslager i Tempevegen 37 er tegnet av arkitektene Arnstad og Heggenhougen. Byantikvaren legger vekt på at bygningen er oppført med en skalltakskonstruksjon og at det er et ikke-militært anlegg bygget under den kalde krigen. De mener at anlegget har et klart bevaringsverdi, samt at det er kulturhistorisk og arkitektonisk verdifullt.¹³⁸ Den arkitektoniske verdien er synonym med skjønnhetsverdi, det vil si at bygningen har et tiltalende utseende. Dette får byggingen takket være sine buede tak og sitt slanke tårn. På samme måte som antikvarisk verdi framstår kulturhistorisk verdi som en svært

¹³⁸ Byantikvaren, «Fagnotat: Vurdering av kulturminner og kulturmiljø»

generell betingelse på at noe er bevaringsverdig. Fordi Byantikvaren skriver om anleggets særegne konstruksjon kan vi anta at de tillegger bygningen teknikkhistorisk-/materialhistorisk verdi. Denne spesielle teknikken har også hatt betydning for utviklingen av arkitekturen fra den aktuelle perioden, noe som også gir anlegget en arkitekturhistorisk verdi. Det at Byantikvaren også legger vekt på at anlegget er et ikke-militært forsvarsanlegg betyr at de tilkjenner bygningen en eller annen form for opplysningsverdi.

Bilde 8: Siemens-anlegget vest.

Siemens-anlegget i Bratsbergvegen 5 ble oppført tidlig på 1960-tallet med Herman Krag som arkitekt. Byantikvaren beskriver Siemensanlegget som «enestående arkitektur-ikon i Trondheim». Anleggets konstruksjon og byggeteknikk beskrives også, samt hvordan deler av bygningsmassen ser ut fra innsiden. Også hele anlegget som et enhetlig kulturmiljø, med samme materialbruk, plassert i «parkmessige omgivelser». Det anbefales at anlegget løftes til verneklasse A eller B. Siemens-anlegget er et av byggverkene i fagnotatet om Sluppen som vies mest plass, og det gis en «kunst- og kulturhistorisk» begrunnelse for vern.¹³⁹ Igjen et litt bredt begrep som egentlig kan bety hva helst, men denne gangen er det skrevet såpass mye at det er enkelt å forstå hvilke verdier Byantikvaren tillegger bygningen. Den eneste andre verdien som framgår direkte av notatet er det anleggets «arkitektonisk og miljømessig

¹³⁹ Byantikvaren, «Fagnotat: Vurdering av kulturminner og kulturmiljø»

verdi».¹⁴⁰ Ellers kan det utfra notatet forstås som at anlegget har skjønnhetsverdi, identitetsverdi, symbolverdi, arkitektur-/ stilhistorie verdi og teknikk-/ materialhistorisk verdi og næringshistorisk verdi. Bygningskomplekset kan også ifølge Byantikvaren ha høy grad av autentisitet, sjeldenhet, homogenitet og miljøverdi.¹⁴¹

Skjønnhetsverdi kan direkte oversettes med det Byantikvaren kaller «arkitektonisk verdi». Ifølge Byantikvaren kan denne sees i anleggets minimalistisk ytre form og «klar og sterk arkitektonisk karakter». Det å beskrive bygningsmassen som et «arkitektur-ikon» er et tydelig tegn på at den anses å ha høy skjønnhetsverdi. Vi finner også en lengere beskrivelse av utseende til høyblokka.¹⁴² Identitetsverdi kan spores i setningen der Byantikvaren redegjør for hvordan Siemensanlegget bygger opp under selskapets «velutviklet og sterkt vektlagt identitet».¹⁴³ Fordi bygningene har en så tydelig egenart vil en relativt stor gruppe kjenne til bygningskomplekset og med det tillegg det en identitetsverdi.

Arkitektur-/ stilhistorisk verdi gir Byantikvaren bygningsmassen gjennom å nevne at anlegget «stadig» er et «enestående arkitektur-ikon». Den vektlagte bruken av «varmt rød-lakkerte korrugerte stålplater» må være et tegn på bygningens teknikk-/ materialhistorisk verdi, mens den næringshistoriske verdi en framkommer i hvordan anlegget har gjennomgått «endringer i form av nybygging og av fysisk tilpasning».¹⁴⁴ Dette er endringer som kan vitne om endrete vilkår for produksjonen, som igjen kan være av næringshistorisk verdi.

Høy autentisitet oppnår anlegget fordi det ikke har gjennomgått noen større endringer siden det var nytt. Vernemyndighetene legger vekt på at Siemenskomplekset til tross for endrete produksjonsforutsetninger i «store trekk» framstår slik det gjorde for 50 år siden. Byantikvaren legger også vekt på at anlegget er sjeldent. Det kommer fram når anlegget beskrives med begrep som «enestående» og «egenverdi».¹⁴⁵ Dette betyr med andre ord at anlegget er unikt i sitt slag. Anlegget tillegges også stor grad av homogenitet fordi ytterkledningen på alle bygningene er lik. Det legges også vekt på parkstrukturen som omkranser bygningene.¹⁴⁶ Bygningskomplekset blir for et kulturmiljø å regne. Miljøverdien må vurderes ut ifra at anlegget, med hovedvekt på høyblokka er god synlig i bylandskapet på Sluppen.

¹⁴⁰ Byantikvaren, «Fagnotat: Vurdering av kulturminner og kulturmiljø»

¹⁴¹ Byantikvaren, «Fagnotat: Vurdering av kulturminner og kulturmiljø»

¹⁴² Byantikvaren, «Fagnotat: Vurdering av kulturminner og kulturmiljø»

¹⁴³ Byantikvaren, «Fagnotat: Vurdering av kulturminner og kulturmiljø»

¹⁴⁴ Byantikvaren, «Fagnotat: Vurdering av kulturminner og kulturmiljø»

¹⁴⁵ Byantikvaren, «Fagnotat: Vurdering av kulturminner og kulturmiljø»

¹⁴⁶ Byantikvaren, «Fagnotat: Vurdering av kulturminner og kulturmiljø»

Bilde 9: Trondheim elektrisitetsverks forhenværende administrasjonsbygning.

Det siste kulturminnet i utredningen er Trondheim elektrisitetsverks forhenværende hovedkontor i Sluppenvegen 6. Anlegget tegnet av arkitektene Arnstad og Heggenhougen består av to bygningsdeler som til sammen utgjør et enhetlig bygningskompleks. En driftsbygning fra 1964, samt en nyere administrasjonsbygning fra 1976, omgitt av en park. Den eneste verdien som nevnes ved navn er «landskapsmessig verdi», som ifølge våre verneverdier vil kunne omtales som miljøverdi. Det er den smått kuperte parken rundt komplekset som gir denne verdien,¹⁴⁷ noe som betyr at anlegget er som et helhetlig kulturmiljø å regne. Det skrives lite om arkitekturen, annet enn at anlegget er påkostet.¹⁴⁸ Et påkostet anlegge kan være synonymt med at bygningene har arkitektonisk verdi og med det estetiske verdi. Men noen begrunnelse for hvorfor bygningskomplekset har en slik verdi kommer ikke fram.

¹⁴⁷ Byantikvaren, «Fagnotat: Vurdering av kulturminner og kulturmiljø»

¹⁴⁸ Byantikvaren, «Fagnotat: Vurdering av kulturminner og kulturmiljø»

3. Observasjon av bygningsmassen på Sluppen

Observasjonen ble gjennomført på Sluppen 22. april 2020. Totalt ble bygninger på 44 adresser kartlagt. Observasjonsdokumentet med bilder er lagt ved i appendix.

3.1. Resultatet av observasjonen

På i alt 9 av 44 adresser har jeg registrert kulturminner med *skjønnhetsverdi*. Skjønnhet er som sagt subjektivt, men ofte kan likevel arkitektonisk kvaliteter forklares.

Sluppenvegen 25 ligner ved første øyekast en alminnelig næringsbygging kledd med korrugerte stålplater, men her er det likevel lagt litt ekstra flid i noe arkitektoniske detaljer. De elegante vindusbåndene løper sammenhengende rundt flere av bygningenes fire yttervegger. Det ser mest av alt ut som om noen har lagt et svart gavebånd over den portvindrøde fasaden. En annen fin detalj er hvordan første etasje skiller seg fra den øvrige bygningskroppen. I stedet for vindusbånd satt sammen av kvadratiske vinduer, preges første etasje av høye rektangulære vinduer i full etasjehøyde. Dette gir bygningen et åpent og inkluderende inngangsparti. I mange tilsvarende bygninger ville første etasje vært lik de øvrige, gjerne med mindre vinduer, noe som hadde gitt bygningen et mer lukket og avmålt preg. Bygningen i Sluppenvegen 25 er på ingen måte oppført med noen utpreget særegen arkitektur. Skjønnhetsverdien ligger i dens enkelhet, den diskre eleganse.

Et av de mer påkostede anleggene på Sluppen er Oljesenteret i Klæbuveien 194, tegnet av arkitektene Lien og Risan for Forende forsikring.¹⁴⁹ Fasaden er kledd med anodisert aluminium, noe som er et kjennetegn ved flere av arkitektkontorets bygninger fra perioden. Vi finner det for eksempel på Fokus banks gamle hovedkontor på Rosten¹⁵⁰ og i elektroentreprenørens Fjeldseths hovedfløy i Haakon vii's gate 21 på Lade.¹⁵¹

Fasadematerialet er med andre ord typisk fra perioden og vil derfor gi bygningen en teknikk-/materialhistorisk verdi. Bygningskomplekset har også åpenbart estetiske kvaliteter.

Samspillet mellom den jordfargete teglsteinen og de bronsefargete fasadeplatene er åpenbart gjennomtenkt. Det samme er sammensetningen av volumene, der en ellers ensformig fasade brytes av et trappehus i glass og teglstein. Trappehusets valmete tak danner en linje mellom den høyeste kontorfløyen i øst og den lavere bygningskroppen i vest.

¹⁴⁹ Trondheim byarkiv, Byggesaksarkivet, Sluppen, 73-101 Klæbuveien 194, 05.05.2020.

¹⁵⁰ Koteng eiendom, «Vestre Rosten 77», hentet 02.05.2020. fra <https://www.koteng.no/content/42/Vestre-Rosten-77>

¹⁵¹ Trondheim byarkiv, Byggesaksarkivet, Lade, 412-260 Haakon VII's gate 21, 01.04.2020.

Bilde 10: Oljesenteret i Klæbuvegen 194 har skjønnsverdi.

I motsetning til Oljesenteret i Klæbuvegen 194 framstår verkstedbygningen i Leirfossvegen 27A hverken som spesielt prangende eller påkostet. Den to etasjer høye bygningen ble oppført i 1972. Ingen plantegninger bærer noe arkitektnavn, noe som kan tyde på at det hele er tegnet av en ingeniør.¹⁵² Det er med andre ord en bygning som i utgangspunktet kun har hatt funksjon for øyet. En form for byggeskikk. Anlegget er satt sammen av elementer i naturbetong. Mellom fasadeelementene løper vinduer med rammer i aluminium. Vindusbåndene følger langveggen på bygningen, før de fortsetter videre på gavelveggen, der de avsluttes i en elegant L-form. Mellom vinduene i andre etasje og taket løper en hatt av korrugerte stålplater i blågrått/ lyseblått. Hele veien rundt de grå lagerportene løper et tett felt med vinduer. Vinduenes slanke aluminiumsprofiler harmoner med dem vi finner i lagerportene. Sammensetningen av materialer og farger er gjort med en omsorg som ikke finnes i mange tilsvarende næringsbygginger. Aluminiumsprofilene og naturbetongen står godt til de riflete fasadeplatenes blågrå fargepalett. Fasaden er også utstyrt med et enkelt neonskilt. Bygningen fikk i 1981 et påbygg i sør signert arkitekt Per Solem.¹⁵³ Dette

¹⁵² Trondheim byarkiv, Byggesaksarkivet, Sluppen, 75-32 Leirfossvegen 27A, 05.05.2020.

¹⁵³ Trondheim byarkiv, Byggesaksarkivet, Sluppen, 75-32 Leirfossvegen 27A, 05.05.2020.

byggetrinnet harmonerer både i form og farge med den eksiterende konstruksjonen og kunne nesten ha vært en del av det opprinnelige byggetrinnet fra 1972.

Bilde 11: Verkstedbygning i Leirfossvegen 27A med skjønnhetsverdi.

Identitetsverdi er gitt til i alt 6 av 44 adresser på Sluppen. Verneverdien er en verdi som med litt godvilje kan tillegges alle bygninger. Som kjent vil alle bygninger ha en eller annen betydning for noen. For å være litt selektiv har jeg valgt å gi identitetsverdien til bygninger en større gruppe Trondhjemmere kan identifisere seg med. Tre av fire bygninger rommer eller har i lengere tid rommet sentrale næringslivsaktører i lokalmiljøet – selskaper som trøndere flest har et forhold til. Kaffeprodusenten Kjeldsbergs lager, Trondheim E-verks administrasjonsbygning og Siemens-anlegget.

Postens forhenværende sorteringsterminal i Sluppenvegen 14 er også en av bygningen jeg har tillagt identitetsverdi. Anlegget fra 1987 er nok for mange Trondheimere kjent som stedet der Postverket holdt til fram til nylig¹⁵⁴ Posten er noe alle har vært i kontakt med, fordi de har sendt brev eller fått pakker på julaften. Den monumentale bygningskroppen og de den røde og hvite fasaden gjør det er vanskelig å ikke legge merke til anlegget der det ligger like ved Europavei 6. Rødt er også en farge som er og har blitt brukt i Postens logo.

¹⁵⁴ Solberg, Helge, red, *Arkitektur i 1000 år: Arkitekturguide for Trondheim*, 285.

På Sluppen har 7 av 44 bygningskompleks blitt karakterisert med *arkitektur-/ stilhistorisk verdi*. Blant disse finnes det to bygninger som med all tydelighet representerer stilretningen postmodernisme: Bratsbergvegen 13 og Baard Iversens veg 2A. Verkstedet i Bratsbergvegen 13 har vinduer med sprosser som tydelig er inspirert av tidligere tiders byggeskikk. Blant annet har vinduene som pryder veggen i første etasje mot sør samme ruteinndeling lik klassiske empirevinduer. Glassoverbygget i sør fører takene til en klassisk vinterhage eller vindfanget på et sveitserhus. McDonalds i Baard Iversens veg 2A har også tydelig latt seg inspirere av eldre byggeskikk. Den internasjonale hurtigmatrestauranten har åpenbart hentet inspirasjon fra amerikanske låver når de har utformet sin restaurantbygning. Dette kommer spesielt godt fram i den særegne gavlen og det slake saltaket som fører tankene til de forente staters særegne driftsbygninger.

Bilde 12: Vinduer inspirert av empiren i Bratsbergvegen 13.

Teknikkhistorisk-/materialhistorisk verdi er den verneverdien som i størst grad er representert på Sluppen. I alt finnes det bygninger på 31 av i alt 44 adresser., og for mange av bygningen er dette den eneste verneverdien de har. En brorpart av disse byggverkene har fått teknikkhistorisk-/materialhistorisk verdi fordi fasadene bærer en eller annen form for prefabrikkerte fasadeplater. Dette er en teknikk som er utviklet for å kunne bygge raskt og billig, noe som gjør at bygninger av denne typen er et vanlig skue på ulike industriområder. Spesielt er det mange bygninger på Sluppen som bærer ulike typer av korrugerte stålplater. De

riflete fasadeplatene er blant annet å se på fasaden til Leirfossvegen 5 og Sluppenvegen 11-13. Det finnes også eksempler på plater i naturbetong, deriblant de som finnes på fasaden til Bunnpris i Baard Iversens veg 4. Enkelt bygninger har også mer moderne platekonstruksjoner, det gjelder for eksempel Leirfossvegen 23 og hovedbygningen i Sluppenvegen 41.

Det finnes også andre bygninger som bærer prefabrikkerte elementer med teknikkhistorisk verdi. I en periode på 1960-tallet ble flere bygninger utstyrt vegger i frosta glass. Veggene ble satt sammen av slanke glasselement som bar navnet Copilt¹⁵⁵ Slike fasadeelement utgjør en større del av eksteriøret til Bratsbergvegen 25 og Tempevegen 33.

Bilde 13: Copilt Glasselementer i Bratsbergvegen 25.

Næringshistorisk verdi er gitt til 7 av 44 bygningskompleks på Sluppen, deriblant det forhenværende anlegget til Trondheim renholdsverk I Tempevegen 25 ligger det som fram til nylig var Trondheim renholdsverk.¹⁵⁶ Renholdsverket har som tidligere nevnt en rundt hundre år lang historie som spenner rundt anlegget på Sluppen. Dessverre er det ikke noe igjen av de

¹⁵⁵ Copilit profilglas, «reklame for copilit profilglas», 63.

¹⁵⁶ Byplankontoret i Trondheim, «Tempe, Valøya og Sluppen Områdeplan», hentet 6. Juni 2020 fra https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/tempe-valoya-og-sluppen-omradeplan/tempe_valoya_analysehefte-fastsatt-2012-08-21.pdf

gamle byggverkene fra renholdsverkets tidlige historie. Den siste av disse bygningen ble jevnet med jordaen så sent som på 2010-tallet.¹⁵⁷ Derimot står nybygget fra 1980-tallet fortsatt på tomte som en gang rommet hele det kommunale foretakets bygningsmasse. Renholdsverket var en av de første aktørene om etablerte seg på Sluppen, og fram til helt nylig holdt de til i området. Derfor vil anlegget ha næringshistorisk verdi, som et monument over den tidligste næringsvirksomheten på Sluppen.

Bratsbergvegen 30 er også et eksempel på noe av det tidligste næringslivet som ble startet på Sluppen. Huset fra 1946-1947 ble oppført som en forretningsbygning med bolig i andre etasje.¹⁵⁸ Bygningen rommet opprinnelig Gustav Waagøs kolonialforretning – en butikk som har gått ut av tiden.¹⁵⁹ Denne forretningsgården forteller noe om det Sluppen som eksisterte før næringsutbyggingen tok til for fullt på 1960-tallet. Den grønmalte trefasaden og det skiferkledde saltak gjør også at huset skiller seg merkbart fra den øvrige bebyggelsen i området.

Bensinstasjonene i Bratsbergvegen 17 er interessant sett fra et næringshistorisk perspektiv. Anlegget begynte som en elegant bensinstasjon, tydelig inspirert av den internasjonale modernismen på 1960-tallet. Stasjonene ble tegnet av arkitektene Arnstad og Heggenhougen for Norske Shell og sto ferdig i slutten av 1960-årene. Men ettersom kundenes krav stadig endret seg, ble bensinstasjonen gjennom årene påført en rekke endringer og nye tilbygg.¹⁶⁰ I dag kan deler av den autentiske bensinstasjonen ses i øst. Her sitter de originale og sjenerøse speilglassrutene med sine slanke trekarmer. Anlegget forteller om en historie om hvordan bensinstasjonen har utviklet seg fra 1960-tallet og fram til i dag.

¹⁵⁷ Personlig kommunikasjon i e-post fra Svein Carstens, 16.03.2020.

¹⁵⁸ Trondheim byarkiv, Byggesaksarkivet, Sluppen, 72-13 Bratsbergvegen 30, 07.05.2020.

¹⁵⁹ Strinda historielag, «Gustav Waagø kolonial.» Hentet 08.05.2020 fra https://www.strindahistorielag.no/wiki/index.php/Gustav_Waag%C3%B8_kolonial

¹⁶⁰ Trondheim byarkiv, Byggesaksarkivet, Sluppen, 73-88 Bratsbergvegen 17, 07.05.2020.

Bilde 14: Bensinstasjonen i Bratsbergvegen 17.

R. Kjeldsbergs forhenværende lager i Sluppenvegen 10 vitner om hvordan godshåndteringen i etterkrigstiden endret seg. Utviklingen fra mindre lagerlokaler til store åpne haller tilpasset kjøring med gaffeltruck. Da anlegget ble bygget i 1969 skal det etter sigende være et av de første norske eksemplene på ett stort ettplanslager.¹⁶¹ Det er med på å gi lagerhallen næringshistorisk verdi.

Ett bygningskompleks har blitt vurdert med *sosialhistorisk verdi*. Trondheim renholdsverk i Tempevegen 25 markerte blant annet starten for moderne avfallshåndtering, noe som uten tvil har ført til bedre hygieniske forhold for byens innbyggere. Tidligere tiders avfallshåndtering var som nevnt en stor helserisiko, spesielt i de fattigere delene av byen.

2 av 44 adresser på Sluppen rommer bygningsmasse som har *personalhistorisk verdi*. R. Kjeldsbergs tidligere lager i Sluppenvegen 10 står som et monument på familien Kjeldsberg. Firmaet R. Kjeldsberg ble grunnlagt i Trondheim år 1856, og har drevet med vinimport og dagligvare. I en periode drev selskapet fem dagligvarebutikker i Trondheim.¹⁶² Firmaet er

¹⁶¹ Kjeldsberg eiendom, «Sluppenvegen 10», hentet 09. april 2020 fra <https://www.kjeldsberg.no/?eiendomsutvikling=sluppenvegen-10>

¹⁶² Bratberg, *Trondheim byleksikon*, 476-477.

fortsatt i den samme familiens eie og i dag driver selskapet i hovedsak med eiendom.¹⁶³

Likevel er Kjeldsberg for mange kanskje mest kjent som Trondheims lokale kaffebrenneri.¹⁶⁴

Sluppen rommer 9 anlegge som jeg har valgt å gi underverdiene *økonomisk-/ ressursverdi*. Fordi jeg er en kulturminnemann som ikke besitter samme tekniske innsikt som en ingeniør eller en annen med byggfaglig kompetanse må jeg her sette krav som jeg kan forholde meg til. Ressursverdi vil derfor tilfalle bygninger som er oppført i tre etasjer eller mer. Dette er bygninger som på grunn av høyden tar opp relativt lite tomtegrunn sett i forhold til antall kvadratmeter samlet bygningsmasse. Dette gjør at bygningen ikke tar opp unødvendig mye plass når Sluppen skal utvikles. Høyden tilsier også at det i disse bygningene er lagt inn relativt store mengder materialer som det vil være ressursløseri å ikke gjenbruke. Å gjenbruke slike bygninger lar seg også gjøre. Her er ikke fasaden bærende og det er en fri romplan. Det vil si at det er lett å flytte på de innvendige veggene, noe som kan være en fordel hvis bygningene skal gjennomgå en transformasjon.

Pedagogisk verdi er kun gitt til 1 av 44 adresser på Sluppen. Bensinstasjonene i Bratsbergvegen 17 har gjennomgått flere ombygninger, men fortsatt er deler av den opprinnelige fasaden konstruksjonen intakt. Her vil besøkende på Sluppen enkelt kunne se utviklingen bensinstasjoner har gjennomgått fra 1960-tallets stilrene fasade til dagens bygning som preges av lyskasser og glørete reklameskilt.

På Sluppen finnes det i alt 9 bygningskompleks som har fått høy grad av *autentisitet*. Kravet for at en bygning skal kunne vurderes som autentisk er at den ikke har blitt utsatt for tilbygg eller blitt preget av noen større modernisering av fasaden. Her er vil det først og fremst være visuell autentisitet og materialautentisitet som gjelder. Fordi jeg kun har mulighet til å vurdere eksteriøret har jeg ikke valgt å se på innvendige endringer. Næringsbygginger er svært følsomme for tilpasninger som kommer som følge av endringer i markedet og nye teknologi, noe som fører til at mange bygginger gjennomgår større forandringer. Oljesenteret i Klæbuveien 194 framstår som tilnærmet autentisk i eksteriøret. Vinduene er originale fra da bygningen var ny og bortsett fra noen nye skilt er ser fasaden ut til å være slik den var da bygningen var ny.¹⁶⁵ Sluppenvegen 8 har åpenbart originale vinduer med trekarmen og ser ellers ut til å være slik det var da det var nytt.¹⁶⁶ Noen av bygningen som har blitt vurdert for å

¹⁶³ Kjeldsberg eiendom, «Om oss», hentet 23. mai 2020 fra <https://www.kjeldsberg.no/om-oss>

¹⁶⁴ Kjeldsberg kaffe, «Om oss», hentet 23. mai 2020 fra <https://kjeldsbergkaffe.no/om-oss/>

¹⁶⁵ Trondheim byarkiv, Byggesaksarkivet, Sluppen, 73-101 Klæbuveien 194, 05.05.2020.

¹⁶⁶ Trondheim byarkiv, Byggesaksarkivet, Sluppen, 73-79 Sluppenvegen 8, 22.04.2020.

være autentiske er relativt nye anlegg som har blitt oppført de siste tjue årene, deriblant McDonalds og bensinstasjonen i Baard Iversens veg 2 A og B.¹⁶⁷

3.2. Observasjonen og Byantikvarens fagnotat

Gjennom å sammenligne Byantikvarens fagnotat med mine observasjoner på Sluppen kommer det fram et tydelig mønster. De fire anleggene som har blitt tillagt fleste verneverdier er de samme anleggene som Byantikvaren har valgt å peke ut som kulturminner på Sluppen.

I min tolkning av Byantikvarens fagnotat kommer jeg fram til at Lauguna fabrikk ifølge dem har miljøverdi, arkitekturhistorisk/ stilhistorisk verdi, samt næringshistoriske verdi. Min observasjon på Sluppen bekrefter Byantikvarens verdisetting, men jeg har også funnet andre verdier som er relevante for bygningskomplekset i Tempevegen 13. I tillegg de verdiene Byantikvaren har funnet fram til gir jeg anlegget skjønnhetsverdi, identitetsverdi og teknikkhistorisk verdi. Disse verdiene er først og fremst knytte til neonskiltet som pryder fasaden mot Tempevegen. Skiltet som ifølge Byantikvaren trolig skriver seg fra tidlig på 1950-tallet er uvanlig forseggjort. Den blinkende dusjen med den grønne snirklede fonten og de gule dusjstrålene er svært elegant. Den teknikkhistoriske verdien ligger i at neonskilt var et fenomen som spesielt hørte etterkrigstiden til.¹⁶⁸ I dag er det ikke mange neonskilt igjen i Trondheim. Dagens opplyste skilting domineres først og fremst lyskasser i plast med lysstoffrør og LED-lys. Lauguna har også en tydelig identitetsverdi, som en lokal leverandør av varmtvannsberedere som fortsatt eksister. Mange vil sikkert ha et forhold til berederne som fortsatt står rundt i flere eneboliger og bygårder rundt omkring i byen. Jeg har selv bodd i en leilighet der en bereder bar navnet til den lille fabrikk med det karakteristiske dusjhodet i logoen. Laugunskiltet er også et landemerke på Sluppen. Det grønne skiltet er spesielt lett å legge merke til for bilister som passerer forbi når mørket har lagt seg over Sluppen.

¹⁶⁷ Statens kartverk, «Satellittbilde over Sluppen fra år 1999», hentet 02.05.2020 fra <https://www.norgebilder.no/>

¹⁶⁸ Electric artwork, «Litt neon-historie», hentet 11.05.2020 fra <http://www.electricartwork.no/1.1.html>

Bilde 15: Laugunas neonskilt pryder fasaden til fabrikk i Tempevegen 13.

Sivilforsvarets beredskapslager i Tempevegen 37 gjennom kartlegging blitt tilkjent skjønnhetsverdi, teknikkhistorisk-/ materialhistorisk verdi og arkitekturhistorisk verdi. Dette er en vurdering som fullt og helt samsvarer med den gitt av Byantikvaren. Observasjonen viser at anlegget også innehar en miljøverdi som et godt synlig landemerke på Sluppen. I dag er tårnet godt synlig for de som passerer bydelen, om det så er til fots, i motorvogn eller på sykkel. Spørsmålet er om tårnet vil være like synlig i framtiden. Grunnen til at det er synlig er fordi Tempevegen i dag preges av beskjedene bygninger som sjelden strekker seg mer enn to etasjer over bakken. I framtiden, med en kraftig utvikling av området vil tårne lett kunne forsvinne blant høyere og mer dominerende bygningskompleks.

Den nevnte teknikkhistorisk-/ materialhistorisk er gitt anlegget på grunn den særegne skallkonstruksjonen som var vanlig en liten periode rundt 1960 før nye teknikker gjorde seg gjeldene. Det finnes fortsatt et titalls bygninger av denne typen i Trondheim,¹⁶⁹ så jeg har ikke valgt å karakterisere anlegget som sjeldent. Det er ikke sjeldent nok, men kulturminner er som alle vet en ikke fornybar ressurs og dette er bygninger som er plasskrevende med sin ene

¹⁶⁹ Stein Arne Sæther, «Innherredsveiens glemte perle», *Adressa*, 09.09.2018, <https://www.adressa.no/pluss/meninger/2018/09/09/Innherredsveiens-glemte-perle-17471739.ece?rs6461091590233479399&t=2>

etasje. I en by som stadig er under utvikling vil byggverk med denne konstruksjonen høyst sannsynlig bli mer sjeldent.

Siemens-anlegget i Bratsbergvegen 5 har fått tilnærmet samme verdivurderingen av Byantikvaren som jeg har gjort i mitt observasjonsnotat, bortsett fra at jeg ikke gir høyblokka fullt hus på autenticitet. Jeg har derimot tillagt anlegget personalhistorisk, fordi det er tegnet av den profilerte Trondheimsarkitekten Herman Krag. Siemens-anlegget er det bygningskomplekset som har fått flest verdier i hele observasjonen. Det er også det eneste anlegget som har blitt vurdert som sjeldent eller tillagt symbolverdi og homogenitet. Anlegget kan anses som sjeldent fordi det er et helhetlig industrikompleks bestående av flere bygninger med tilsvarende arkitektonisk uttrykk. Spesielt er den smale høyblokka med en den innglasserte førsteetasjen å anse som sjelden. Hvis høyblokka skulle vurderes alene ville den ikke ha fått verdi som et homogent miljø. Fordi de omkringliggende bygningen tilsvarer Siemens-blokka i materialbruk og fargevalg kan anlegget som helhet regnes som et homogent kulturmiljø. Siemens-komplekset står som et symbol over etterkrigstidens teknologiske næringsliv og over Siemens som en del av Sluppen.

Trondheim elektrisitetsverks forhenværende hovedkontor i Sluppenvegen 6 er gitt skjønnhetsverdi og miljøverdi av Byantikvaren. Jeg er enig med fagmyndighetene i denne vurderingen, men mener anlegget også har identitetsverdi, arkitektur-/ stilhistorisk verdi, teknikk-/ materialhistorisk verdi, næringshistorisk og økonomisk ressursverdi. Identitetsverdien får bygningskomplekset fordi det i flere tiår har vært hovedkontoret til Trondheim E-verk – en virksomhet alle voksne Trondheimere har et eller annet forhold til. Logoen står også på flere trafostasjoner rundt i byen. Den Arkitektur-/ stilhistorisk verdien kan begrunnes i at byggingen er et eksempel på Orientalismen – en stilretning innenfor modernismen som gjorde seg gjeldene i Norge på 1960-tallet. Denne stilen finnes igjen det avrundete halfpipe taket som preger ventilasjonsanlegget på toppen av den høyeste kontorfløyen. Teknisk-/ materialhistorisk verdi finnes i bruken av prefabrikkerte fasadeelement i betong, mens bruksverdien kan begrunnes i antall etasjer.

3.3. Hvilke verdier finnes på Sluppen?

I forrige del av oppgaven kom det klart fram at min observasjon underbygger Byantikvarens fagnotat om kulturminner på Sluppen. Kulturminnene jeg har tillagt flest vernverdier samsvarer med de fire bygningskompleksene Byantikvaren har valgt å kartlegge i sitt

fagnotat. Observasjonen viser at det finnes flere kulturminner på Sluppen som kan tillegges verneverdi enn det vernemyndighetene har nevnt i sitt dokument. Nesten alle bygningene på Sluppen kan tillegges en eller annen verneverdi, men det gjør dem likevel ikke til kulturminner eller bevaringsverdige bygninger.

Det finnes derimot bygninger som har kan tillegges flere verneverdier, men som ikke er nevnt av Byantikvaren. Oljesenteret i Klæbuvegen 194 kan oppfylle i alt fire verneverdier. En av disse er skjønnhetsverdi, som for mange kan synes som en subjektiv verdi, men dreier seg ikke nødvendigvis om hva som anses som stygt og pent. Uansett hva man måtte mene om bygningen, er det ikke til å komme bort ifra at den har arkitektoniske kvaliteter, slik de har blitt beskrevet i kapittel 3.1. Det er sikkert mange som ikke ser det estetisk tilfredsstillende i flere av de nevnte bygningene, men kanskje man skal legge fordommene og tidligere tiders forestillinger om hva som er stygt og pent til side. Historien har vist at hva vi som samfunn oppfatter som kulturminner endrer seg fort drastisk over tid. Bryggen i Bergen var rivningstruet på 1950-tallet. Anlegget som i dag står på UNESCOs verdensarvliste skulle rives til fordel for en lang blokk og tre punkthus på ti etasjer.¹⁷⁰ I Trondheim var som kjent Bakklandet truet av rivning i etterkrigstiden. På 1970-tallet skulle etter planen en ny motorvei føres fram over området med de pittoreske trehusene.¹⁷¹

En av forklaringene til at Byantikvaren har valgt å ikke legge noe energi i å kartlegge flere kulturminner på Sluppen er nok at det er vanskelig nok få bevart de som allerede er registrert i dag. Da politikerne i bygningsrådet stemte for at Siemens-blokka kunne rives, var det imot rådene fra Byantikvaren. «- Ingen vil rive Hornemansgården», sa Byantikvar Mette Bye og viste til at mange fortsatt ikke ser verdien i bygninger fra modernismen.¹⁷² Trusselen om å miste arbeidsplasser gjorde uansett åpenbart størst inntrykk på byens politikere.¹⁷³ Et ikke ennå pensjonert medlem av bygningsrådet og Trondheim pensjonistparti stilte seg uforstående til bevaring av høyblokka. Han lurte på om det var juletreet som pryder bygningens fasade i adventstiden som var av «kulturhistorisk verdi».¹⁷⁴

¹⁷⁰ Brekke, Nordhagen, Lexau, *Norsk arkitekturhistorie*, 412.

¹⁷¹ Stugu, *Trondheims historie 997-1997 - Bind 6*, 161, 171-172.

¹⁷² Sissel Lynum, «Politikerne sa ja til at Siemens-bygget kan rives», *Adressa*, 26.11.2019.
<https://www.adressa.no/pluss/nyheter/2019/11/26/Politikerne-sa-ja-til-at-Siemens-bygget-kan-rives-20473265.ece?rs6110501589220109415&t=1>

¹⁷³ Ståle Langørgen, «Frykter for nye arbeidsplasser etter verneforslag», *Adressa*, 02.09.2019,
<https://www.adressa.no/pluss/okonomi/2019/09/02/Frykter-for-nye-arbeidsplasser-etter-verneforslag-19794939.ece>

¹⁷⁴ Svein Otto Nilsen, «Bygget er tross alt kun fra 1960-årene. Det er helt utrolig hvordan det da kan ha kulturhistorisk verdi», *Adressa*, 26.11.2019.

Og hva er egentlig kulturhistorisk verdi? Dette er en sekkebetegnelse som tilsier at et objekt har verdi, men det sier ikke noe om hva denne verdien egentlig ligger i. Det er selvfølgelig forståelig at man i et fagnotat som er myntet på politikere uten noen fagkunnskap om kulturminner ikke slår rundt seg med begreper som identitetsverdi og pedagogisk verdi. Det kan sikkert også være en fordel om det er kort og konsist. Ulempen er at for generelle begreper ikke gir de folkevalgt noe grunnlag til å vurdere vern oppimot andre samfunnshensyn. Derimot bør det også sies politikere burde kunne stole på en vurdering gjort av en fagmyndighet, uten at den trekkes for mye i tvil. Byantikvaren er tross alt den avdelingen som jobber med disse spørsmålene daglig og sitter med utdanning innenfor og kunnskapen om kulturminner

Utfordringen med fagnotatet er at det kun tar for seg enkelte av bygningene på Sluppen og at noen større kartlegging av hvilke mulige kulturminner som finnes i området ikke er gjort. Det å kartlegge alle mulige kulturminner er ikke synonymt med at alt skal som kartlegges skal tas vare på. Det er først og fremst snakk om en registrering. I et område som skal utvikles for framtiden kan det være godt å ha dokumentasjon på hvilke bygninger som har stått der når disse en eller annen gang rives. I framtiden kan jo noe av dette anses å ha verdi av grunner vi ikke kan tenke oss i dag. En metode for dokumentasjon er 3D-scanning. Dette er en metode som sikrer at kulturminner kan tas vare på digitalt, noe som blant annet har blitt gjort i gruvesamfunnet Svea på Svalbard. Her har i alt 120 bygninger blitt skannet fra utsiden. Enkelte bygninger har også blitt skannet innvendig. Alt dette for å sikre at de dokumenteres for ettertiden. Resultatet blir en interaktive 3D-modeller som kan oppleves av publikum ved hjelp av VR-briller.¹⁷⁵ Det er også mulig å gi flere bygninger verneklasse C, men at kommunen samtidig er åpne for endringer. Eksteriøret kan først og fremst tas vare på, men kommunen kan være relativt åpne for tilbygg og store innvendige endringer. Dette kan sikre at anleggene ikke rives og med det fortsatt er i bruk. Næringsbygninger har alltid måttet tilpasse seg nyvinninger og nye tider.¹⁷⁶

<https://www.midnorskdebatt.no/meninger/ordetfritt/2019/11/26/Bygget-er-tross-alt-kun-fra-1960-%C3%A5rene.-Det-er-helt-utrolig-hvordan-det-da-kan-ha-kulturhistorisk-verdi-20469547.ece>

¹⁷⁵ Urke, Eirik Helland, «Nå 3D-scannes hele gruvebyen i Svea», *Teknisk ukeblad*, 31.07.2019, <https://www.tu.no/artikler/na-3d-scannes-hele-gruvebyen-i-svea/470504>

¹⁷⁶ Westin, «Vårderingsdiskussionen i teori og praktik», 86.

4. Konklusjon

Sluppen kan ved første øyekast framstå som et anonymt næringsområde, men det finnes verdier her. Gjennom å ta i bruk et bredt utvalg verneverdier spesialtilpasset nyere næringsbebyggelse har det vært mulig å finne en stor samling bygninger med verdi. Det er alt fra bygningsmasse med teknikk-/ materialhistorisk verdi til anlegg med næringshistorisk og skjønnhetsverdi. Gjennom min observasjon av Sluppen har jeg funnet flere verneverdier enn det som er gjort rede for i Byantikvaren fagnotat om området, men det er tross alt prisverdig at kommunes fagavdeling har valgt å vurdere Sluppen. Det kan framstå som en umulig jobb for Byantikvaren å overbevise de folkevalgte om at det finnes verdifulle bygninger i slike områder. Mange ser sikkert bare «kasser» og spisesteder med billig hurtigmat.

I et land der byene er i stadig vekst vil næringsområder være yndete plasser for boligutbygging og annen utvikling. Utviklingen går fort, og vi risikerer at det ikke finnes spor etter næringsområdene den dagen folk begynner å se verdien av dem. I Trondheim kan Nyhavna risikere å bli neste utbyggingsområde, og spørsmålet er da hvilken bebyggelse som står igjen. Hverdagens kulturminner har også en verdi som vi kanskje ikke ser før de alle er jevnet med jorden. Men da er det allerede for seint.

Bildeliste

Bilde 1: Byplankontoret i Trondheim. *Plankart: Kommunedelplan for Sluppen, alt. 1.* 2019.

Foto/ skjermdump. Trondheim kommune, Byplankontoret.

https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/1b_off-ettersyn/2019/kommunedelplan-for-sluppen-k20180033/vedlegg-1.-plankart-alternativ-1.pdf

Bilde 2: Knudsen, Knud og Universitetsbiblioteket i Bergen. *Jernbanebrua Sluppen.* 1864 –

1884. Foto. UBT-TO-074235_01. Lisens: CC BY-SA 4.0. NTNU Gunnerusbiblioteket.

<https://ntnu.tind.io/record/91827#?c=0&m=0&s=0&cv=0&r=0&xywh=-647%2C-69%2C4758%2C2467>

Bilde 3: Skappel, Vilhelm for Widerøe's flyveselskap og Polarfly A/S. *Flyfoto: Tempe.* 1952.

Foto. FW-I-043294_01. Lisens: CC BY-SA 4.0. NTNU Gunnerusbiblioteket.

<https://ntnu.tind.io/record/79211#?c=0&m=0&s=0&cv=0&r=0&xywh=-1833%2C-415%2C9513%2C4934>

Bilde 4: Widerøe's flyveselskap. *Flyfoto: Sluppenområdet.* 1969. Foto. FW-I-143705_01.

Lisens: CC BY-SA 4.0. NTNU Gunnerusbiblioteket.

<https://ntnu.tind.io/record/79850#?c=0&m=0&s=0&cv=0&r=0&xywh=-1322%2C-132%2C5659%2C2935>

Bilde 5: Ukjent fotograf. *Nordengården / Dronningens gate 7.* 1970-tallet. Foto.

Tor.H40.B07.F0378 [T0380]. Trondheim byarkiv.

https://www.flickr.com/photos/trondheim_byarkiv/3921828389/in/photolist-uuRTA8-6YyoWR-78NutY-78NxbQ-78NDQC-78NHod-78KjW4-78K9e4-78NWeb-78NUyY-78NY6b-78PeRC-78JJJv-78KbNF-78JY9P-7ULb4u-PU1DHG-caiJ7-caiJ6

Bilde 6-15: Fotografier tatt i forbindelse med egen observasjon. Stefan Kaliski.

Kilder og litteratur

Arkiv

- Trondheim byarkiv. Byggesaksarkivet. Sluppen. 73-88 Bratsbergvegen 17. 07.05.2020.
- Trondheim byarkiv. Byggesaksarkivet. Sluppen. 72-13 Bratsbergvegen 30. 07.05.2020.
- Trondheim byarkiv. Byggesaksarkivet. Sluppen. 73-101 Klæbuveien 194. 05.05.2020.
- Trondheim byarkiv. Byggesaksarkivet. Sluppen. 75-32 Leirfossvegen 27A. 05.05.2020.
- Trondheim byarkiv. Byggesaksarkivet. Sluppen. 73-79 Sluppenvegen 8. 22.04.2020.
- Trondheim byarkiv. Byggesaksarkivet. Lade. 412-260 Haakon VII's gate. 21. 01.04.2020.

Litteratur

- Bedoire, Fredric. *Den svenska arkitekturens historia: 1800-2000*. Stockholm: Norstedts, 2015.
- Bratberg, Terje. *Trondheim byleksikon*. Oslo: Kunnskapsforlaget, 1996.
- Bredal, Dag. *Godt levert – R. Kjeldsberg gjennom 150 år 1856-2006*. Trondheim: Dialogue AS, 2006.
- Brekke, Nils Georg., Per Jonas Nordhagen, Siri Skjold Lexau, *Norsk arkitekturhistorie: Frå steinalderen og bronsealderen til det 21. hundreåret*. Oslo: Samlaget, 2008.
- Bull, Lisen. *Kulturminner fra nyere tid: Verneverdi og utvelgelseskriterier. Informasjon fra Riksantikvaren*. Oslo: Riksantikvaren, 1987.
- Carstens, Svein. *Fortidens visjoner – framtidens løsninger: Trondheim renholdsverk 100 år*. Trondheim: Museumsforlaget, 2018.
- Christensen, Arne Lie. *Kunsten å bevare: om kulturminnevern og fortidsinteresser i Norge*. Oslo: Pax forlag, 2011.
- Copilit profilglas, «Copilit profilglas». *Byggekunst* 50, nr. 3 (1968): 63.
- Dalland, Olav. *Metode og oppgaveskriving*. 6. utgave. Oslo: Gyldendal, 2017.
- Kirkhusmo, Anders. *Trondheims historie 997-1997 – Bind 5: Vekst gjennom krise og krig 1920-1964*. Oslo: Universitetsforlaget, 1997.

- Norsk kulturråd. *Bevaring av teknisk og industrielle kulturminner i Norge: Innstilling fra Utvalg for teknisk og industrielt kulturvern 1988*. Oslo: Norsk kulturråd, 1988.
- Rittsél, Eva Dahlström. «Värderingar i inventeringar». I *Otydligt. Otympligt. Otaligt. Det indutrelstriela kulturarvets utmaningar*, redigert av A. Alzén og B. Burell, s. 55-76. Stockholm: Carlssons, 2005.
- Solberg, Helge, red. *Arkitektur i 1000 år: Arkitekturguide for Trondheim*. 2. utg. Trondheim: Trondhjems arkitektforening, 2009.
- Strinda bygdeboknemd. *Strinda bygdebok 4 – og bygda ble by: Strindas historie 1945-1963*. Trondheim: F. Brun, 1971.
- Stugu, Ola Svein. *Historie i bruk*. Oslo: Samlaget, 2008.
- Stugu, Ola Svein. *Trondheims historie 997-1997 - Bind 6: Kunnskapsbyen 1964-1997*. Oslo: Universitetsforlaget, 1997.
- Støren, Wilhelm K. *Sted og navn i Trondheim – Et topografisk-historisk leksikon*. Trondheim: F. brun, 1983.
- Tietz, Jürgen. *Arkitekturens historie i det 20. århundret*. Köln: Könemann, 2000.
- Unnerbäck, Axel. *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*. Stockholm: Riksantikvarien, 2002.
- Westin, Helena. «Värderingsdiskussionen i teori og praktik». I *Otydligt. Otympligt. Otaligt. Det indutrelstriela kulturarvets utmaningar*, redigert av A. Alzén og B. Burell, s. 77-89. Stockholm: Carlssons, 2005.

Nettressurser

- Berre, Nina. «Herman Krag», i *Norsk biografisk leksikon* (en del av SNL). Sist endret 13. februar 2009. https://nbl.snl.no/Herman_Krag
- Bjørheim, Knut. «Byggebransjen er fortsatt avfallsversting. Står for 40 prosent av alt avfall i Norge». *Teknisk ukeblad*. 10.07.2019. <https://www.tu.no/artikler/byggebransjen-er-fortsatt-avfallsversting-star-for-40-prosent-av-alt-avfall-i-norge-br/469230>
- Byantikvaren i Trondheim. «Aktsomhetskart kulturminner Rosenborg/Møllenberg». Hentet 8. april 2020 fra

<https://kart5.nois.no/trondheim/Content/Main.aspx?layout=trondheim&time=637258542411747332&vwr=asv>

Byantikvaren i Trondheim. «Aktsomhetskart kulturminner Sluppen». Hentet 15. april 2020 fra <https://kart5.nois.no/trondheim/Content/Main.aspx?layout=trondheim&time=637258542411747332&vwr=asv>

Byantikvaren i Trondheim. «Byantikvaren». Hentet 8. april 2020 fra <https://www.trondheim.kommune.no/byantikvaren/>

Byantikvaren i Trondheim. «Fagnotat: Vurdering av kulturminner og kulturmiljø, KDP Sluppen.» Hentet 15. april 2020 fra https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/lb_off-ettersyn/2019/kommunedelplan-for-sluppen-k20180033/vedlegg-6.-fagnotat-kulturminner.pdf

Byantikvaren i Trondheim. «Om Aktsomhetskart kulturminner». Hentet 8. april 2020 fra <https://www.trondheim.kommune.no/tema/bygg-kart-og-eiendom/byantikvar/aktsomhetskart-kulturminner/#heading-h2-3>

Byantikvaren i Trondheim. «Veiter og gårdsrom». Hentet 8. april 2020 fra <https://www.trondheim.kommune.no/tema/bygg-kart-og-eiendom/byantikvar/byantikvaren/veiter-og-gardsrom/>

Bye, Mette og Gunnar Houen. «Trondheimsmodernismen i arkitekturen: Er byen i ferd med å miste det beste etterkrigstidens arkitekter og byggmestere har bygget?». *Adressa*. 25.11.2019.

<https://www.midnorskdebatt.no/meninger/ordetfritt/2019/11/25/Trondheimsmodernismen-i-arkitekturen-Er-byen-i-ferd-med-%C3%A5-miste-det-beste-etterkrigstidens-arkitekter-og-byggmestere-har-bygget-20468625.ece>

Byplankontoret i Trondheim. «Om kommunedelplan for Sluppen». Hentet 4. april 2020 fra <https://www.trondheim.kommune.no/aktuelt/kunngjoring-arealplan/arkiv-planer-kunngjort/kommunedelplan-for-Sluppen-k20180033/>

Byplankontoret i Trondheim. «Kommunedelplan for Sluppen». Hentet 4. april 2020 fra https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/lb_off-ettersyn/2019/kommunedelplan-for-sluppen-k20180033/vedlegg-4.-planbeskrivelse.pdf

Byplankontoret i Trondheim. «Tempe, Valøya og Sluppen Områdeplan.» Fastsatt av bygningsrådet 21.08.2012. Hentet 6. mai 2020 fra

https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/tempe-valoya-og-sluppen-omradeplan/tempe_valoya_analysehefte-fastsatt-2012-08-21.pdf

Electric artwork. «Litt neon-historie». Hentet 11. mai 2020 fra

<http://www.electricartwork.no/1.1.html>

Google maps, «Kart Sluppen 7037». Hentet 9. april .2020 fra

<https://www.google.com/maps/place/7037+Sluppen/@63.3975149,10.3900982,1032m/data=!3m1!1e3!4m5!3m4!1s0x466d31dc308f1af1:0xdc369e73f9c329a4!8m2!3d63.3980586!4d10.4030582>

Grann, Annemona. «Åtte spisesteder, bar, scene og en klatrehall skal få folk til å elske Sluppen». *Adressa*. 04.02.2020.

<https://www.adressa.no/pluss/kultur/2020/02/04/%C3%85tte-spisesteder-bar-scene-og-en-klatrehall-skal-f%C3%A5-folk-til-%C3%A5-elske-Sluppen-20958484.ece>

Houen, Gunnar. «Murgårdene i Elgeseter nok en gang». *Adressa*. 13.04.2020.

<https://www.midnorskdebatt.no/meninger/ordetfritt/2020/04/13/Murg%C3%A5rdene-i-Elgeseter-nok-en-gang-21572253.ece>

Kjeldsberg eiendom. «Om oss». Hentet 23. mai 2020 fra <https://www.kjeldsberg.no/om-oss>

Kjeldsberg eiendom. «Sluppenvegen 10». Hentet 9. april 2020 fra

<https://www.kjeldsberg.no/?eiendomsutvikling=sluppenvegen-10>

Kjeldsberg kaffe. «Om oss». Hentet 23. mai .2020 fra <https://kjeldsbergkaffe.no/om-oss/>

Koteng eiendom. «Vestre Rosten 77». Hentet 2. mai 2020. fra

<https://www.koteng.no/content/42/Vestre-Rosten-77>

Langørgen, Ståle. «Frykter for nye arbeidsplasser etter verneforslag». *Adressa*. 02.09.2019.

<https://www.adressa.no/pluss/okonomi/2019/09/02/Frykter-for-nye-arbeidsplasser-etter-verneforslag-19794939.ece>

Langørgen, Ståle. «NTNU flytter eksamener hit». *Adressa*. 06.04.2018.

<https://www.adressa.no/pluss/okonomi/2018/04/06/NTNU-flytter-eksamener-hit-16421243.ece>

Lov 9. juli 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminneloven).

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50>

Lynum, Sissel. «Politikerne sa ja til at Siemens-bygget kan rives». *Adressa*. 26.11.2019.

<https://www.adressa.no/pluss/nyheter/2019/11/26/Politikerne-sa-ja-til-at-Siemens-bygget-kan-rives-20473265.ece?rs6110501589220109415&t=1>

Midtbø, Mia K. «Austmann starter bryggeripub på Sluppen». *Adressa*. 08.06.2018.

<https://www.adressa.no/pluss/nyheter/2018/06/08/Austmann-starter-bryggeripub-p%C3%A5-Sluppen-16879317.ece>

Nilsen, Svein Otto. «Bygget er tross alt kun fra 1960-årene. Det er helt utrolig hvordan det da kan ha kulturhistorisk verdi». *Adressa*. 26.11.2019.

<https://www.midtnorskdebatt.no/meninger/ordetfritt/2019/11/26/Bygget-er-tross-alt-kun-fra-1960-%C3%A5rene.-Det-er-helt-utrolig-hvordan-det-da-kan-ha-kulturhistorisk-verdi-20469547.ece>

Riksantikvaren. «Verdisetting og verdivekting av kulturminner.» Hentet 23. mars fra

<https://www.riksantikvaren.no/veileder/verdisetting-og-verdivekting-av-kulturminner/>

Statens kartverk. «Satellittbilde over Sluppen fra år 1999». Hentet 2. mai .2020 fra

<https://www.norgebilder.no/>

Strinda historielag. «Gustav Waagø kolonial». Hentet 8. mai 2020 fra

https://www.strindahistorielag.no/wiki/index.php/Gustav_Waag%C3%B8_kolonial

Sæther, Stein Arne. «Innherredsveiens glemte perle». *Adressa*. 09.09.2018.

<https://www.adressa.no/pluss/meninger/2018/09/09/Innherredsveiens-glemte-perle-17471739.ece?rs6461091590233479399&t=2>

Urke, Eirik Helland. «Nå 3D-scannes hele gruvebyen i Svea». *Teknisk ukeblad*. 31.07.2019.

<https://www.tu.no/artikler/na-3d-scannes-hele-gruvebyen-i-svea/470504>

Vedlegg

OBSERVASJON SLUPPEN 22. april 2020

1:Skjønnhetsverdi 2:Identitetsverdi 3:Symbolverdi 4:Arkitettur-/ stilhistorisk verdi 5:Teknikk-/ materialhistorisk verdi
6: Næringshistorisk verdi 7:Sosialhistorisk verdi 8:Personallhistorisk verdi 9:Økonomisk ressursverdi
10: Pedagogisk verdi 11:Autentisitet 12:Sjeldenhet 13:Homogenitet/ variasjon 14:Miljøverdi

Bratsbergvegen

Bratsbergvegen 5, høyblokka
VERNEVERDIER: 1,2, 3, 4,5,6,8,9,12,13,14
ANNET:

Bratsbergvegen 5, øvrig bebyggelse
VERNEVERDIER: 1,2, 3, 4,5,6,8,11,12, 13,14
ANNET:

Bratsbergvegen 11
VERNEVERDIER: 5
ANNET: Minst fire tilbygg

Bratsbergvegen 13
VERNEVERDIER: 4
ANNET: Postmodnime (gule vinduer med sprosser)

Bratsbergvegen 17
VERNEVERDIER: 5, 6, 10
ANNET: Originale vinduer i "Pizzabakeren"-fløy.

Bratsbergvegen 23
VERNEVERDIER: 5
ANNET:

Bratsbergvegen 25
VERNEVERDIER: 5
ANNET: Frostet glass

Bratsbergvegen 27
VERNEVERDIER: Ingen
ANNET:

Bratsbergvegen 30
VERNEVERDIER: 6
ANNET:

Baard Iversens veg

Baard Iversens veg 2A
VERNEVERDIER: 4,11
ANNET: Postmodernisme

Baard Iversens veg 2B
VERNEVERDIER: 11
ANNET:

Baard Iversens veg 4
VERNEVERDIER: 5
ANNET: Naturbetong

Klæbuveien

Klæbuveien 194
VERNEVERDIER: 1,5,9,11
ANNET: Anodiserte aluminiumsplater

Klæbuveien 196
VERNEVERDIER: 5, 9.
ANNET:

Leirfossvegen, Sluppen

Leirfossvegen 2
VERNEVERDIER: 11
ANNET:

Leirfossvegen 5
VERNEVERDIER: 5
ANNET: Fabrikpipe

Leirfossvegen 19
VERNEVERDIER: Ingen
ANNET: Brakkebygg

Leirfossvegen 23
VERNEVERDIER: 5
ANNET: Element

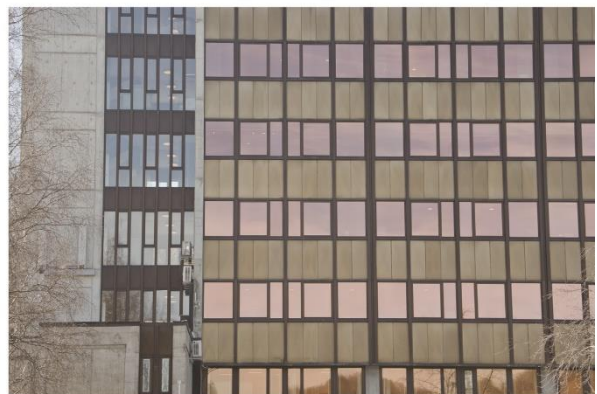
Leirfossvegen 27A (Hovedbygning)
VERNEVERDIER: 1,5
ANNET: Neonskilt

Leirfossvegen 27A (øvrig bygningsmasse)
VERNEVERDIER: Ingen
ANNET: Eldre arbeidsbrakke

Leirfossvegen 27B
VERNEVERDIER: 1, 5, 9
ANNET: Betongelementer med enkel utsmykning

Sluppenvegen

Sluppenvegen 1
VERNEVERDIER: Ingen
ANNET:

Sluppenvegen 2
VERNEVERDIER: 5
ANNET:

Sluppenvegen 3
VERNEVERDIER: 5
ANNET:

Sluppenvegen 4
VERNEVERDIER: Ingen
ANNET:

Sluppenvegen 6
VERNEVERDIER: 1, 2, 4,5, 9,14
ANNET: Stort parkanlegg

Sluppenvegen 8
VERNEVERDIER: 11
ANNET: Originale vinduer

Sluppenvegen 9
VERNEVERDIER: Ingen
ANNET:

Sluppenvegen 10(B)
VERNEVERDIER: 2, 4, 5, 6, 8.
ANNET:

Sluppenvegen 11-13
VERNEVERDIER: 5
ANNET: Tilbygg i nord

Sluppenvegen 12B-C
VERNEVERDIER: 5, 9
ANNET: Tilbygg

Sluppenvegen 12E
VERNEVERDIER: 5,9
ANNET:

Sluppenvegen 12H
VERNEVERDIER: 5
ANNET:

Sluppenvegen 14
VERNEVERDIER: 2, 5, 6, 9
ANNET: Tilbygg i øst

Sluppenvegen 23
VERNEVERDIER: 1, 9, 11
ANNET:

Sluppenvegen 25
VERNEVERDIER: 1, 5
ANNET:

Tempevegen

Tempevegen 21
VERNEVERDIER: 1, 2, 4,5, 6, 14.
ANNET: Neonskilt

Tempevegen 23
 VERNEVERDIER: 5
 ANNET:

Tempevegen 25
 VERNEVERDIER: 5, 6, 7
 ANNET: Naturbetong

Tempevegen 31
 VERNEVERDIER: 5
 ANNET: Eldre hus kledd med platrer

Tempevegen 33
VERNEVERDIER: 5
ANNET: Kraftig modernisert

Tempevegen 35
VERNEVERDIER: 5
ANNET:

Tempevegen 37
VERNEVERDIER: 1,4,5,14
ANNET: Kunnskapsverdi

Tempevegen 41 (hovedbygning)
VERNEVERDIER: 5,11
ANNET:

Tempevegen 41 (lager+)
VERNEVERDIER: 5
ANNET:

Tempevegen 43
VERNEVERDIER: Ingen
ANNET:

Tempevegen 45
VERNEVERDIER: 5, 11.
ANNET: Brosteinsbelagt parkeringsplass

